

OUD~HOORN

KWARTAALBLAD VAN DE VERENIGING „OUD-HOORN”

9e jaargang nr. 4 december 1987

"Oud-Hoorn"

Artikel 2 der statuten, goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 15 november 1917:
„Het doel der vereeniging is het behouden van de schoonheid en het in herinnering houden van het verleden der stad Hoorn en hare omgeving”

Kwartaalblad van de Vereniging „Oud-Hoorn”.
Gratis voor leden. Losse nummers, alleen voor leden, verkrijgbaar à f 5,— per exemplaar bij het verspreidingsadres.

Bestuur: J. M. Baltus, voorzitter
A. de Graaf, vice-voorzitter
A. G. F. van Weel, secretaris
mw. E. Millenaar, 2e secretaris
W. L. van der Waal, penningmeester

leden: Y. J. Hangelbroek
H. W. Saaltink
L. P. M. Hoogeveen (archivaris)
A. Boezaard
mw. L. Rensema-Brevet

Secretariaat: Postbus 346, 1620 AH HOORN

Contributie: f 20,— per jaar, inclusief toezending van het kwartaalblad.

Giro 21 44 888 t.n.v. Penningmeester Ver. „Oud-Hoorn”
Postbus 346
1620 AH HOORN

Redactiecommissie:

J. L. N. Dijkstra
R. de Knegt
H. W. Saaltink
Femke Uiterwijk
W. Vingerhoed

Redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra
Rotiusstraat 46
1624 GC Hoorn, tel. 1 71 17

Opgave nieuwe leden en tevens verspreidingsadres:

C. Koppers
Botter 39
1625 DC HOORN
tel. 3 39 23

Archiefdienst Westfriesse Gemeenten:

Het streekarchief is gevestigd in het Stadhuis van Hoorn, Nieuwe Steen 1, tel. 3 12 34.

Postadres: Archiefdienst Westfriesse Gemeenten
Postbus 333
1620 AR HOORN

De studiezaal is geopend van maandag t/m vrijdag van 9.00-17.00 uur. Avondopenstelling elke eerste en vierde woensdag van de maand van 19.00-22.00 uur, behalve in juli en augustus. Tussen 12.30 en 13.30 uur en ná 16.45 uur kunnen geen stukken meer worden aangevraagd.

Tarieven:

door het archief verricht onderzoek f 10,25 per half uur; fotokopieën f 0,80.

Eigen onderzoek op de studiezaal en het lenen van boeken uit de bibliotheek (niet alles wordt uitgeleend) is gratis.

Westfries Museum:

Rode Steen 1, Hoorn (tel. 1 55 97).

Geopend: het gehele jaar,
maandag t/m vrijdag van 11.00-17.00 uur.
zaterdag en zondag van 14.00-17.00 uur.

Bureau: Achterom 2-4, 1621 KV Hoorn

Drukker van dit blad:

Drukkerij Edecea BV,
Protonweg 32, Postbus 7, 1620 AA Hoorn

Volgend nummer en inleverdatum kopij

Het volgende nummer (10e jaargang nr. 1) zal verschijnen op 15 maart 1988. U wordt verzocht eventuele kopij voor dit nummer uiterlijk 15 februari 1988 in te leveren bij het redactie-adres:

J. L. N. Dijkstra, Rotiusstraat 46, 1624 GC Hoorn, tel. 02290 - 1 71 17.

Verantwoording illustraties van dit verschijningsnummer:

J. M. Baltus, J. D. Osinga, G. v. d. Zel. Archiefdienst Westfriesse Gemeenten, Hr. H. R. Koelman, Bureau informatie Gemeente Hoorn.

Copyright:

Gehele of gedeeltelijke overname van teksten en/of illustraties uit dit blad is alleen toegestaan na toestemming van de auteur of de redactie van „Oud-Hoorn”.

Bij de omslagillustratie:

Tekening van de sluis op de kop van het Baatland. Over het Baatland wordt gesproken in de artikelen 'Hoorn ontmanteld', pag. 108 e.v. en 'De jachthavens van Hoorn', pag. 104 e.v.

Bestuursmededelingen

Najaarsledenvergadering

De najaarsledenvergadering heeft plaats gevonden op 28 november jl. Op het moment dat deze regels getypt worden, is het nog niet zover. Het bestuur heeft gemeend deze bijeenkomst vooral in het teken te doen plaatsvinden van het zeventigjarig bestaan der vereniging. Wij doen rustig aan want over vijf jaar is OUD-HOORN 75 jaar oud en dat is een mijlpaal die we niet ongemerkt voorbij zullen laten gaan. Het ledenaantal is nog steeds stijgende, we naderen inmiddels al het 1.100ste lid. Dat bewijst dat steeds meer mensen in Hoorn zich zorgen maken over de dreigende aantastingen van wat nu nog zo'n unieke stad is op historisch en architectonisch gebied.

In dit (tijdelijke) tijdperk van bezuinigingen wordt gekozen voor veranderingen die Hoorn deels zullen misvormen tot een stedelijk wanprodukt waaraan we elders hoofdschuddend voorbij lopen (denk aan Purmerend, de IJsselmeerzijde van Harderwijk, delen van de Alkmaarse binnenstad, Hoog Catharijnen en omgeving in Utrecht, om maar iets te noemen).

Zullen de huidige stadsbestuurders er zich op verheugen in de latere Hoornse geschiedschrijving te worden vermeld als lieden die het nodig vonden Hoorns historisch en beschermd stadsgezicht te schenden, geruggesteund door de Hoornse gemeenteraad? Een vraag die hopelijk niet retorisch is...

Cursus Bouwkunst

Ruim zestig cursisten uit Hoorn en verre omgeving namen dit jaar deel aan de al weer traditioneel geworden cursus Bouwkunst. Vijf dinsdagavonden ontvingen zij onderricht in de diverse aspecten van stijlen en stromingen. De cursus werd zoals vanouds afgesloten met twee zondagochtendwandelingen. Nieuw was de proeve van bekwaamheid die kon worden afgelegd op de tweede zondag: een tentamen waarvoor men tientallen vragen moest beantwoorden op architectonisch terrein.

Gelukkig voor de cursisten vond deze test plaats op een speelse wijze: na enkele uren speuren lagen de juiste antwoorden klaar in de Noorderkerk waar op plezierige wijze, met koffie, krentenbollen en cake afscheid van elkaar werd genomen.

Het bestuur wil graag alle medewerkers aan het welslagen van de cursus danken; het zijn in willekeurige volgorde: *Femke Uiterwijk*, *Lous Rensema-Brevet*, *Pim v. d. Waal*, *mevrouw Veenstra* (beziectiging Nieuwendam 9), *Mark Kenter* (beziectiging Nieuwendam 10), *Albert de Graaf* en de zijnen (beziectiging Evangelisch-Lutherse Kerk), *Tim Zaal*, *Marjan Faber* en anderen (beziectiging Noorderkerk); *Ype Hangelbroek* (beziectiging Veermanskade 5); ook de gastsprekers tijdens de cursus: *John Lamers*, namens de Oosterkerkstaking, *Arie Boezaart* als deskundige op het gebied van gemeentelijke monumentenzaken, en *Albert de Graaf* over de vereniging OUD-HOORN zelf. Daarnaast ook hartelijke dank aan de familie *Van der Velden* voor de tijdrovende hulp bij de accommodatie in de Oosterkerk (prima vervangen door dochter Jaqueline tijdens de vakantie van haar ouders in Tunesië, die daar overigens dia's maakten voor de nieuwe cursus 1988!).

Bouwkunscursisten, bijeen in de Lutherse Kerk.

Rectificatie

H. W. Saaltink

Degenen die het artikel „Een wijk in cijfers” in het vorige nummer van Oud Hoorn hebben gelezen, zullen gemerkt hebben, dat daarin enkele dingen niet juist waren.

In de verklaring bij kaart 1 stond, dat eigen woningen worden aangeduid door een cirkel en huurwoningen door een stip. Dit moet net omgekeerd zijn.

In het paragraafje „Status” op blz. 70 wordt verwezen naar kaart 2. Deze kaart 2 geeft een beeld van de verponding waarvoor de huizen in de wijk werden aangeslagen. In het gedeelte over de verponding ontbreekt nu juist weer de verwijzing naar deze kaart. Door ruimtegebrek kunnen we niet tot herplaatsing van het artikel overgaan. Daarom moet ik volstaan met de volgende rectificatie. Aan het paragraafje

„Verponding” dient als eerste regel toegevoegd te worden: Zie kaart 2.

Van het paragraafje „Status” vervallen de volgende zinnen in de tweede kolom van blz. 70: Zie kaart 2. De cijfers op de kaart verwijzen naar de groepen van de hiervoor genoemde tabel (Begin tweede alinea). Een min-teken betekent, dat er in betreffende pand geen personen gevonden zijn, die een beroep uitoefenden (einde tweede alinea).

Voor de verklaring der tekens zie de kaart (begin vierde alinea).

De fouten zijn bij de correctie over het hoofd gezien en komen geheel voor mijn rekening. Ik bied u hiervoor mijn excuses aan.

De Admiraliteit en Hoorn als oorlogshaven

In het tweede artikel over de voorgeschiedenis van de Hoornse jachthavens is het ontstaan en de vroege ontwikkeling van de huidige Grashaven besproken.¹⁾ In deze aflevering zal worden ingegaan op het belang van de Westfriese Admiraliteit en hoe Hoorn de kans om een belangrijke Nederlandse marinehaven te worden in het water zag vallen.

De Admiraliteit

De Admiraliteit van Westfriesland en het Noorderkwartier was een van de kleinere admiraliteiten in de Republiek, afwisselend gezeteld in Hoorn en in Enkhuizen. Het was niettemin een van de overheidsinstellingen die de stad tot een belangrijk bestuurscentrum van de regio maakte.

De Admiraliteit was gehuisvest in het Princenhof achter de Grote Kerk (de huidige bibliotheek) en beschikte over een belangrijk magazijn in het havengebied. Dit magazijn was aanvankelijk gesitueerd aan de westzijde van het Baatland in een kloek gebouw dat in 1523 oorspronkelijk was gesticht als timmermansgildehuis. Velius vermeldt in zijn kroniek onder dit jaartal:

„Dit jaar werd ook getimmert het Bos-huys in de stede-tuyn bij de haven, die toen Houttil genaemd wierd, het welck noch tegenwoordig staet, maer is van de stad gelijk ook de voorschreven houttuyn, nu aen de burgers verkocht”.²⁾

Door de forse stadsuitbreidingen aan de zeezijde in het begin van de 17de eeuw, met name de aanleg, verlenging en verbreding van de Luyendijk, veranderden karakter en bestemming van het Baatland. In 1610 besloot het stadsbestuur om de grond van het Baatland in kavels te verkopen.³⁾ In 1622 volgde de eerste bebouwing van de Luyendijk en de aanleg van werven.⁴⁾ Het Baatland raakte in deze tijd reeds behoorlijk bebouwd⁵⁾ en het gildehuis zal enige tijd nadat Velius zijn kroniek schreef van eigenaar zijn verwisseld, hetgeen we kunnen afleiden uit de toegevoegde noot van S. Centen:

„Dit Boshuis is naderhand gebruikt tot een gemene Lands Magazijn, totdat het in jare 1692 is in den brand geraakt en geheel verteert”.⁶⁾

Vrijwel alle Hoornse kronieken informeren uitvoerig over deze grote uitslaande brand, vooral omdat de bevolking werkeloos toekeek hoe het koopmanshuis van de weinig populaire stadssecretaris Jelmer Hinlopen eveneens in de as werd gelegd.

Het magazijn verhuisde door deze gebeurtenis noodgedwongen naar het Oostereiland waar de Admiraliteit vermoedelijk reeds enkele kleinere gebouwen of loodsen bezat. Verwarring hierover, zoals verwoord in het bouwhistorisch onderzoek van O. G. Ooijevaar⁷⁾, wordt veroorzaakt door enkele uit 1687 daterende tekeningen en een beschrijving van gebouwen, werf en haven voor de Admiraliteit die toen echter niet zijn uitgevoerd. Hoe dit raadsel te verklaren?

Naar het zich laat aanzien zijn door de Admiraliteit in Hoorn slechts een gering aantal schepen gebouwd en beschikte deze instelling pas na het midden van de 18de eeuw over een eigen werf. Bevestiging hiervan vinden we in een verwijzing uit 1627 over het verhuren van de stadswerf aan de Admiraliteit.⁸⁾ Bovendien vermeldt kroniekschrijver Klaas van Voorst expliciet dat de Admiraliteit in Hoorn tot 1756 haar schepen op particuliere werven liet bouwen.

Een en ander is goed te rijmen met de relatief geringe omvang van de Westfriese Admiraliteit en met de beperkte financiële middelen (Convooi- en Licentgelden) die haar in

vredestijd ter beschikking stonden. Het was te weinig om er permanent een werf en timmerlieden op na te houden, hetgeen gestaafd wordt door de geregelde klachten over achterstallige betalingen voor geleverde goederen en diensten.⁹⁾ Een gevolg hiervan was dat de in 1756 aangelegde werf er in 1781 al weer troosteloos verwaarloosd bij lag, hetgeen niet bepaald een beeld oproept van grote bedrijvigheid in dit deel van de havens tijdens de 18de eeuw.¹⁰⁾

In tijden van oorlogsdreiging werden de financiën door de Staten verruimd en stroomden de opdrachten voor schepen en bevoorrading binnen. Maar de Hoornse werven visten hierbij vaak genoeg achter het net omdat de kapitaalkrachtige Amsterdamse werven tegen scherpere prijzen konden inschrijven op de opdrachten.

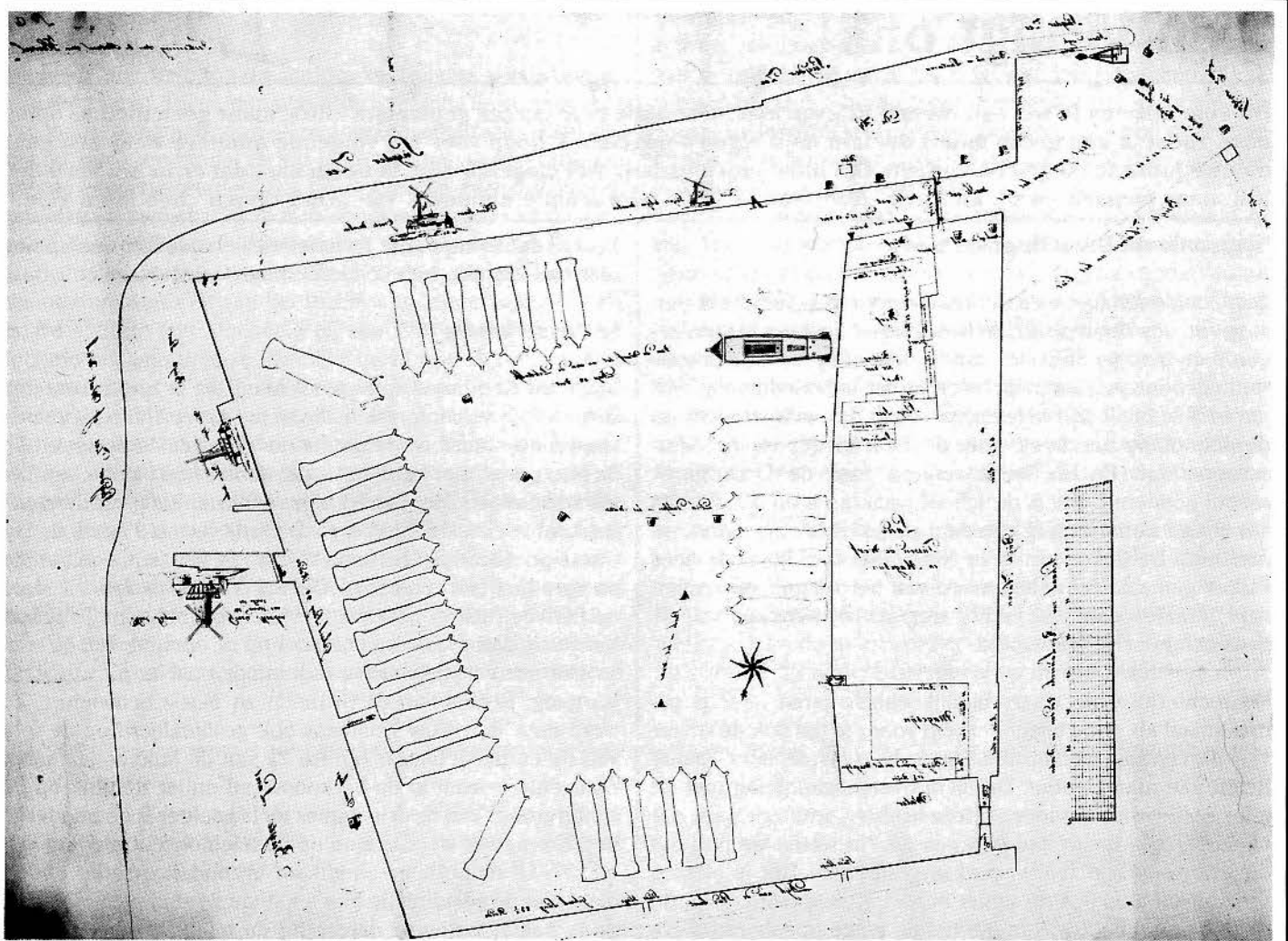
De Westfriese Admiraliteit bezat op het Oostereiland dus geen werf maar beschikte er wel over een beschutte ligplaats die vermoedelijk bestond uit kade, loswal, een wachthuisje en wellicht enkele loodsen.¹¹⁾ Deze ligplaats, vlak achter de „Engeltjesbrug” die het Oostereiland met de stad verbond, is op verschillende stadsplattegronden te herkennen als een taps toelopende verbreding in de doorvaart; op diverse haventaferelen is op die plaats een gemeerd fregat te zien.

In rapporten van havenpeilingen die in loop der jaren zijn verricht in dit deel van de havens (en door het voortdurend dichtslibben zijn dat er heel wat) wordt stelselmatig gesproken van „het oorlogschip”, zodat ik vrees dat het Hoornse deel van de vloot in vredestand bestond uit een groot fregat met daarnaast een Admiraliteitsjacht en wellicht enkele schepen van kleiner charter. In 1687 leek het er even op dat Hoorn zou uitgroeien tot een belangrijke oorlogshaven.

Een oorlogshaven gezocht

De Admiraliteit wordt reeds voor de brand van 1692 in verband gebracht met het Oostereiland, niet vanwege bovengenoemde ligplaats maar omdat de stad kans maakte om als thuishaven te fungeren voor een deel van de oorlogsvloot. In 1687 werd door de Staten een reorganisatie van de zee-macht voorgesteld die tot gevolg zou hebben dat alle in het Noorderkwartier resorterende oorlogsschepen, die tot die tijd in Amsterdam lagen, in een van de Westfriese zeehavens zouden worden ondergebracht. Uit een nadere inspectie van deze zeehavens moest blijken of Hoorn, Enkhuizen dan wel Medemblik in aanmerking zou komen voor de aanleg van een beschermde haven of „docq” voor de schepen.

Het Hoornse stadsbestuur gaf de Havencommissarissen direct opdracht om een en ander op een rij te zetten en door ter zake kundigen een havenplan te laten uitwerken. De Vroedschap ging er zondermeer vanuit dat Hoorn de meest geschikte haven bezat maar meende gelijktijdig dat de rivalen Enkhuizen en Medemblik niet stil zouden zitten. Men besloot „draetelijk te doen vernemen wat commoditeit de andere steden daertoe sijn hebbende, die de intentie van dese stadt nopende de plaatsinge alhier, trachten te contramieren om het selvige gesier”.¹²⁾

Om deze kans niet te laten ontglippen werd een aantal zaken in koortsachtig tempo geregeld zoals het peilen van de haven, het opstellen van een verklaring door deskundigen en een complete begroting en bestek voor de havenaanleg. Hierover werd uitvoerig verslag gedaan in de volgende vergadering, die reeds binnen een maand plaats vond.¹³⁾

De aanleg van de haven werd begroot op bijna f 160.000,—. Uit bij de tekening behorende begroting en verklaring blijkt dat het ging om het ophogen van de dijken, het uitgraven van de havenkom en de aanleg van een sluis in het Molen Gat (de doorvaart bij het havenlicht, ook wel Molle Gat genoemd). Er wordt niet vermeld welke faciliteiten reeds aanwezig waren of in welke staat die verkeerden; evenmin wordt gerept over aanleg van een werf.¹⁴⁾ Een aantal Hoornse loodsen verklaarde onder ede dat „...geene havenen van de Zuyder Zee, die van Amsterdam ten aansien van Pampus daaronder gecomprenheendeert, zo bequaam sijn om de scheepen van daar tot onder het vlaak (= open water) te brengen, als de haaven van Hoorn...” Er werden enkele pluspunten van Hoorn opgesomd die interessante details verschaffen. De andere havensteden, die er minder gunstig afkwamen, waren ongetwijfeld in staat om loodsen te vinden die het tegendeel beweerden!¹⁵⁾

Uit een door de Staten van Holland en Westfriesland genomen besluit van 20 mei 1688 blijkt dat er nog geen keuze was gemaakt en dat het qua kosten weinig uitmaakte in welke stad de haven zou komen. Van een op deze vergadering aangekondigt nader onderzoek is het denkelijk niet meer gekomen. In de maand november 1688 zeilde Willem III uit met een grote vloot en landde op uitnodiging in Engeland om te trouwen met troonopvolgster Mary. De bedreiging

vanuit zee was hiermee aanzienlijk verminderd.

Over de aanleg van een oorlogshaven wordt hierna niets meer vernomen. Andere tekeningen van de latere Grashaven dateren vermoedelijk uit het eind van de 18de eeuw maar welke plannen men hiermee had is niet duidelijk en zou nader onderzocht moeten worden.

Noten

Het geraadpleegde archiefmateriaal bevindt zich in de Archiefdienst Westfrieze Gemeenten, Hoorn.

- 1) Een kleine correctie: afmeting van de haven is niet 1.250 m, zoals in vorige aflevering is gesteld, maar 470 m (Rijnlandse roede = ca. 3,76 m).
- 2) Velius-Centen p. 222.
- 3) OAH 139. Resol. 22 augustus 1610.
OAH 139. Resol. 2 oktober 1612.
Velius-Centen p. 544.
- 4) Velius-Centen p. 602-604, p. 622.
- 5) OAH 139. Resol. 24 november 1623.
- 6) zie noot 1.
- 7) O. G. Ooijevaar, Penitentiare inrichting Oostereiland te Hoorn. Scriptie T.H. Delft, mei 1986.
- 8) OAH 139. Resol. 8 juli 1627.
- 9) OAH 140. Resol. 3 september 1679.
Klaas van Voorst I.
Klaas van Voorst V, uittreksel over scheepvaart p. 68, p. 89.
- 10) Vervolg Velius 2. p. 25-26.
- 11) OAH 139. Resol. 19 juni 1660.
- 12) OAH 124. Resol. 30 mei 1687.
- 13) OAH 124. Vergadering van 25 juni 1687.
- 14) Tekeningen bevinden zich in het Alg. Rijks Archief, collectie Hingman.
- 15) OAH. 140. pp. 269-275.

Dit keer ontving ik wel een tweetal brieven met informatie over eerder geplaatste foto's, maar geen nieuwe opnamen, zodat ik een greep moest doen in mijn eigen voorraad. Ik hoop voor het volgende nummer weer een paar nieuwe foto's te mogen ontvangen. Dat moet mijns inziens wel mogelijk zijn. Ik neem aan, dat er in het verleden wel meer mensen op de kiek zijn gezet dan ik in de voorgaande nummers van „Oud Hoorn” heb laten zien.

Nogmaals de Draafsingel-school

Ik wil beginnen met u de informatie door te geven die ik ontving van ons Hoornse lid, de heer Paauw. De heer Paauw, geboren en getogen inwoner van Hoorn — hij woonde de eerste negentien jaar van zijn leven in het huis Gedempte Turfhaven 3 — heeft zijn hele lagere-schooltijd doorgebracht op de school op de hoek van de Draafsingel en de Meschaertstraat. En die werd volgens hem de Draafsingel-school genoemd. Het is de school waarvan u op blz. 86 van het vorige nummer nog een paar personeelsfoto's hebt kunnen zien. De linker van deze twee foto's is volgens de heer Paauw gemaakt ter gelegenheid van het vertrek van „mijnheer” Haalebos, uiterst rechts, wegens het bereiken van de pensioengerechtigde leeftijd.

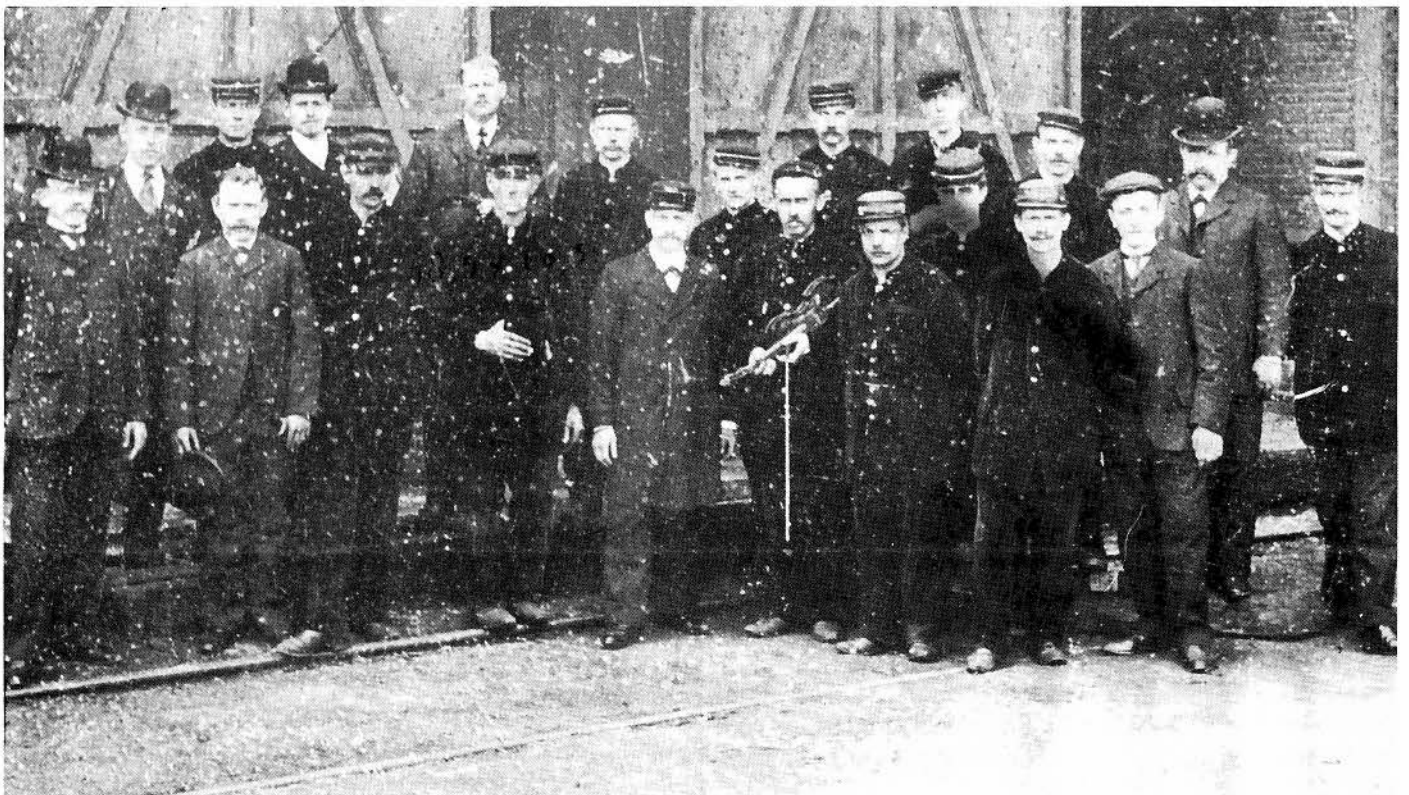
De rechterfoto die waarschijnlijk enkele jaren later is gemaakt laat als grote bijzonderheid voor die tijd ook de stoker van de centrale verwarming zien. Volgens de heer Paauw heette die man Goutier. Dat is in overeenstemming met de informatie van de andere briefschrijfster, want zij wist, dat de stoker een naam had met een oe. Nu weten we ook dat die naam op zijn Frans werd uitgesproken. Het is niet zo vreemd dat men ook de stoker geportretteerd heeft, want de Draafsingel-school was in die tijd de enige openbare inrichting van onderwijs die centraal verwarmd werd. Helemaal bij de tijd was men nu ook weer niet daar aan de Draafsingel, want de verlichting geschiedde nog door middel van gas. Of dit iets te maken heeft met de degelijke Hollandse zuinig-

heid of dat de moderne techniek deze landelijke dreven nog niet had bereikt, heb ik niet kunnen achterhalen.

Lutherse zaken

Mevrouw Koolhaas-Gijzelaar uit Texel, die ik zeer erkentelijk ben voor de vele informatie die ze me al verschillende malen heeft toegestuurd, vertelde me nu wat over de personen op de foto „heer met kind en twaalf dames” op blz. 85 van het laatste nummer. Het geheel blijkt een zeer Lutherse aangelegenheid te zijn. De heer is, zoals reeds vermeld werd, de Lutherse predikant Brüheim met links van hem zijn echtgenote en voor hen hun zoon Jaap. Geheel links op de foto zit Jeanne Perwitz, tussen haar en mevrouw Brüheim zit To Schollee. Beide dames komen ook voor op de opname van de telefoonkamer van het oude postkantoor op blz. 57 van deze jaargang. Rechts van ds Brüheim zit Marie Schwietert. Zij werd door mevrouw Koolhaas ook gesignaleerd op de foto van de Lutherse bazaar op blz. 21 van de huidige jaargang. Zij is daar te zien in de verkoopstand onder de klok op de achtergrond. Van de drie dames rechts achter is de middelste Bep Krom, ook weer te zien op de telefooncentrale-foto van blz. 57. Of de Lutherse predikant bijzondere relaties onderhield met de postdirectie hier ter stede weet ik niet, maar het grote aantal Lutherse dames bij de telegraaf- en telefoon-dienst is wel opmerkelijk. Rechts onder op de foto zit een Luthers weesmeisje uit Amsterdam waarvan alleen bekend is, dat ze Tonia heette en als hulp in de huishouding van de familie Brüheim werkte.

Tractiepersoneel voor de Hoornse locomotiefloods. Opname ca 1910

Spoorwegen

De beide nieuwe foto's die ik deze keer plaats, zijn bijzondere exemplaren. Bijzonder, omdat het volgens mijn informant vrij oude opnamen zijn — ze moeten omstreeks 1910 gemaakt zijn — en omdat ze iets laten zien van de werksituatie van de geportretteerden. Dat de mensen op deze foto's poseren, dat wil zeggen, dat ze zich op aanwijzingen van de fotograaf hebben opgesteld, is daarbij niet zo belangrijk. Die werksituatie komt het meest tot zijn recht op de eerste foto, die daarom afgezien van het technische aspect ook de beste is. De mensen zijn afgebeeld bij een stuk gereedschap, een locomotief, waarmee ze dagelijks bezig zijn. Hun houding is vrij natuurlijk, ze zijn betrokken bij het geheel. De sociale rangorde is ook goed aangegeven. De „meester“, de machinist staat niet met de anderen voor de machine, maar neemt in zijn cabine duidelijk zichtbaar een belangrijker plaats in. De tweede opname is veel meer gekunsteld. De mannen zijn netjes in twee rijen opgesteld, de achterste op een verhoging geplaatst, zodat alle gezichten goed zichtbaar zijn. De viool in het midden waarschijnlijk gebruikt om de eentonigheid van al die zwarte pakken te breken of om de plechtigheid van de gelegenheid te onderstrepen, werkt nogal bevreemdend. Een voorhamer of een kolenschop zouden meer op

hun plaats zijn geweest. De mannen staan ook met onnatuurlijk plechtige gezichten in de lens te staren. De kracht van deze opname ligt in het ongewild iets laten zien van de sociale hiërarchie bij de spoorwegen. Als we op de kleding, vooral de hoofddeksels, letten, zien we, dat er bij deze organisatie meerderen en minderen waren en dat men zich daar ook duidelijk van bewust was.

Nog even de bijzonderheden. Beide foto's zijn gemaakt op het Hoornse stationsemplacement. De locomotief „Duif“ werd gebruikt op het spoorlijntje dat van Hoorn via Venhuizen naar Enkhuizen voerde. De mensen op de foto's behoorden tot het tractiepersoneel: machinisten, stokers, rangeerders e.d. Op de tweede foto staat mogelijk ook een deel van het administratieve personeel. Helemaal zeker is dit niet, omdat een deel van deze mensen voor de gelegenheid zijn zondagse pak lijkt te hebben aangetrokken. Deze tweede foto is genomen voor de locomotiefloods terzijde van het station.

De enige van wie de naam bekend is de tweede figuur van links voor de locomotief. Hij is ook weer te zien als vierde van rechts op de tweede rij in de groep voor de locomotiefloods. Het is Gerrit de Vries (1885-1953), van 1906 tot 1946 werkzaam bij de spoorwegen. Graag ontving ik wat informatie over de 26 andere personen op de beide foto's.

Tractiepersoneel bestaande uit machinisten (meesters) en stokers (leerlingen) bij loc HSM nr. 137, De Duif, op het Hoornse station. Opname 1908.

Planologische problemen in het derde kwartaal van de 19e eeuw.

Dit artikel behandelt de herinrichting van de stadswallen in de 19de eeuw. Aan de hand van het voor de Nederlandse vestingsteden geldende beeld zal ik proberen de overeenkomsten met en de afwijkingen daarvan voor Hoorn na te gaan.

De ontmanteling van de steden — het slechten of inrichten van vestinggronden ten behoeve van een ander gebruik — in de 19de eeuw was het gevolg van de veranderde opzet van de landsverdediging. Door de aanleg van verdedigingslinies werd een groot aantal versterkte steden overbodig. De Wet tot regeling en voltooiing van het vestingstelsel (1874) was de beleidsmatige neerslag van deze ontwikkeling.

Eindelijk konden de steden Groningen, Delfzijl, Zutphen, Grave en Den Bosch zich ontdoen van de bindende verplichtingen tot het respecteren en onderhouden van de verdedigingswerken, die de vestingstatus met zich meebracht. Het verzoek tot ontmanteling van de steden liet zich vooral horen na 1870 toen industrie en bevolking aanmerkelijk groeiden. Een groei die in de weg werd gestaan door deze verdedigingswerken.

Maar ook vóór de komst van deze wet ontteden zich een aantal steden van deze knellende banden. Zo gaf Lodewijk Napoleon de wallen van Arnhem, Kampen en Zwolle terug aan die gemeenten.

De afbraak van de verdedigingswerken bestrijkt dus een lange periode. Het mag dan ook duidelijk zijn dat ruimtelijke gevolgen ervan voor elke vestingstad verschilden.

Een groot aantal factoren heeft de beslissingen omtrent het hergebruik van de vestinggronden bepaald. Hygiëne, stadsaanzien, verkeer en waterhuishouding stelden hun eisen bij het opnieuw in gebruik nemen van de vrijgekomen gronden. De kennis die men aanvankelijk — in de 16de en 17de eeuw — op het gebied van de stedenbouw had opgedaan was in de daarop volgende twee eeuwen volledig verloren gegaan.

Zodoende werden burgemeester en wethouders voor een totaal nieuwe taak gesteld. Enige stelregel was dat de nieuwe functies moesten worden ingepast bij de taken — uitgezonderd de militaire — die de vestingwerken vanouds vervulden. Dit gebrek aan ervaring en de grote, soms krampachtige zorg van de gemeentebesturen om tot een sluitende begroting te komen leidde er voor Hoorn toe dat men een bijna totale passiviteit kende op het gebied van de herinrichting van de stadsrand.

Kenmerkend voor deze houding is dat de burgemeester en wethouders grote gedeelten van de vestinggebieden slechts verpachtte als grasgewas (weidegrond). De verpachting van de gemeentelijke gronden werd onder andere bekend gemaakt in de Hoornse Courant.

Deze situatie werd definitief doorbroken met de komst van de spoorlijn Zaandam-Hoorn in 1884. Net als in bijna alle andere vestingsteden werd het station in Hoorn nabij, maar buiten de stad gebouwd.

De aanleg van spoorwegen had voor de vestingsteden een drietal gevolgen. Hoorn en andere versterkte steden doorbraken hiermee wel hun isolement, maar de spoorlijnen vormden opnieuw gordels, barrières voor de andere soorten van verkeer. Tenslotte trokken de stations veel bedrijvigheid aan. Bij het stationsplein ontstonden allerlei typische associaties.

De belangrijkste plaats namen daarbij in: hotels, restaurants, winkels voor reisbenodigdheden, bloemzaken en rijwielstallingen. Ook in Hoorn nam die bedrijvigheid toe. Vooral de bij het station geconcentreerde veehandel profiteerde hiervan. Het inmiddels gedempte Waaitje kreeg een nieuwe bestemming als veemarkt en even ten noorden van het station kwam een enorme losplaats voor vee.

In het verleden was het wonen in de buurt van het station vaak een aangelegenheid voor de gegoede ingezetenen. De daaraan ontleenbare status, de fraaie omgeving en de maximale toegankelijkheid van het gebied waren belangrijke motieven om zich te daar te vestigen. Hiertoe werd hen door de gemeentebesturen ruimschoots de mogelijkheid geboden. Door de verkoop van aantrekkelijke bouwpercelen op de heringerichte wallen en aan de nieuwe singels probeerden de gemeenten zowel het stadsaanzien als de financiële positie te verbeteren.

In Hoorn is deze villabouw nauwelijks van de grond gekomen. Op het gebied van de volkswoningbouw is er wel het een en ander van betekenis in de stadsrand tot stand gekomen. Nadat Hoorn in de Franse tijd sterk achteruit gegaan was in inwoneraantal en huizenbestand, begon de stad vanaf 1850 weer te groeien. Zodoende werden er in de jaren 1860 en 1890 arbeiderswoningen gebouwd aan het West, Achter op het Zand, het Kleine Oost en het daarbij gelegen plantsoen. Van een planmatige opzet was echter nog totaal geen sprake.

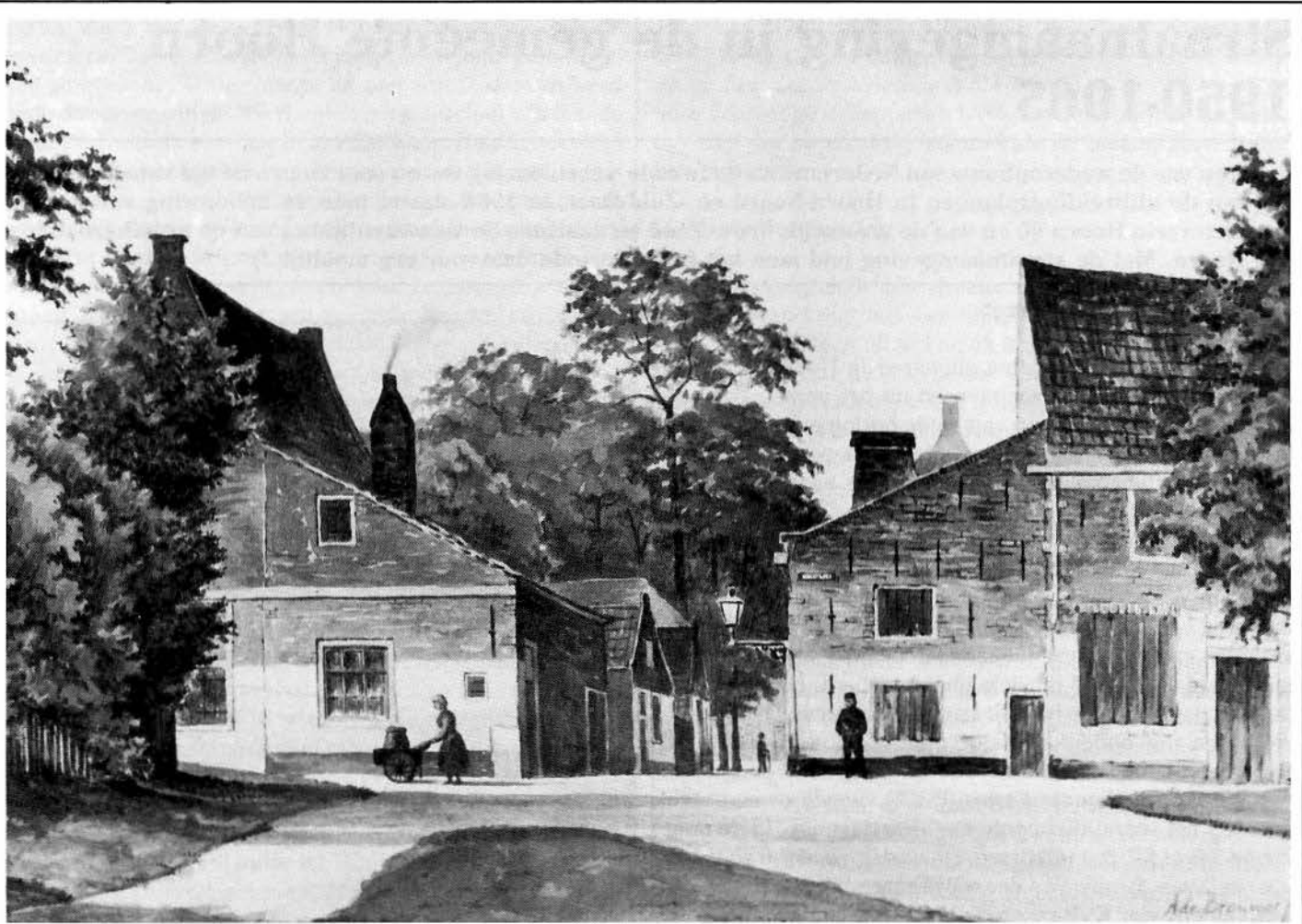
In veel steden hadden speciale takken van nijverheid (molens en lijnbanen) hun plaats op of bij de wallen. Deze plaatsgebondenheid zien we eveneens in Hoorn. In de loop van de 19de eeuw verdwijnen veel van dit soort activiteiten met de introductie van de stoommachine. Op de opengevallen terreinen ervan verschijnen vanaf het midden van diezelfde eeuw de eerste gasfabrieken. Voor Hoorn kwam deze gasfabriek er in 1857. De fabriek werd gebouwd aan de Aschhoop, ten oosten van de tegenwoordige Gasfabriekstraat gelegen en voorzag de stad van gaslicht. De daarvoor benodigde steenkool werd aangevoerd via de grachten, voor de meeste steden belangrijke verkeersaders.

In Hoorn echter kon men maar weinig effectief gebruik maken van deze waterwegen. De vele kleine overtoemen verhinderden en dat, zoals het College van Burgemeester en Wethouders in 1851 constateerden:

„Kostbare overtoemen verschaffen slechts den toegang aan kleine open vaartuigen, waarbij dan nog lastige en kostbare lossing en wederoplossing nodig is”.

De vestinggracht behoorde niet alleen tot het verdedigingsstelsel, maar vormde ook een onderdeel van de waterhuishouding van de stad. Voor zowel de beheersing van de waterstand als de waterversing kon men de stadsgrachten niet missen. Die noodzaak kwam grotendeels te vervallen door het in bedrijf stellen van het stoomgemaal bij de Kuil. Dit in het begin van de jaren zestig gebouwde gemaal moest zorgen voor een verbeterde doorspoeling van de stadsriolen en grachten.

In 1829 werd het begraven binnen plaatsen met meer dan duizend inwoners wettelijk verboden. Daarvóór was het de gewoonte om de overledenen in de kerk of op het daarbij ge-

Een stukje van de geslechte stadswal ter hoogte van de tegenwoordige Spoorstraat. Tekening A. Brouwer, 1890. Verz. Westfries Museum.

legen kerkhof binnen de stad te begraven. Enkele steden als Groenlo, Elburg, Zaltbommel en Haarlem hadden vanwege overvolle kerken en kerkhoven reeds nieuwe begraafplaatsen op de bastions of in de nabijheid van de stadswallen ingericht. Zo ook in Hoorn, waar een nieuwe begraafplaats werd aangelegd op een terrein langs het Keern. Heel opmerkelijk voor Hoorn is het feit dat in de kerken en op kerkhoven binnen de stad alle gezindten — met uitzondering van de joden — naast elkaar werden begraven. De joodse gemeenschap liet haar doden volgens de traditie apart begraven op een terrein aan de Westersingel, buiten de stad.

Dikwijls behield het Rijk delen van de vestingen om er bepaalde functies te handhaven of nieuwe voorzieningen te stichten in de vorm van exercitieterreinen, manèges of lazaretten. In Hoorn daarentegen bezat het Rijk geen vestinggronden, maar slechts een aantal gebouwen voor militaire doeleinden. Deze gebouwen waren in de loop van de jaren van de Bataafse Republiek afgestaan door de Gecommitteerde Raden van West-Friesland, het College van de Admiraliteit van het Noorderkwartier en de stad Hoorn zelf, en overgedragen aan het Ministerie van oorlog. Het bezit werd uitgebreid met een deel van het oude vervallen havengebied bij de Binnenluiendijk dat een nieuwe bestemming kreeg als exercitieterrein en schietbaan. Het leverde, dit in het begin van de 19de eeuw heringerichte terrein, de volksnaam „de Schietberg” op.

Soms reserveerde de overheid grond voor andere, meestal justitiële voorzieningen zoals gerechtsgebouwen en gevangnissen. Zodoende kent men ook in Hoorn een gevangenis.

Het gebouw werd neergezet op het Oostereiland en is als zodanig nog steeds in gebruik.

In veel steden kreeg de stadsrandzone, met name de stadswallen, naast de reeds eerder genoemde invullingen een parkachtig aanzicht. Deze metamorfose van de vestingwerken tot wandelgebied deed zich overal in West-Europa voor, zodat wel van een modeverschijnsel gesproken kan worden. Het wandelen op de wallen was echter geenszins een nieuw aspect. Sinds de aanleg van de vestingwerken heeft het scherpe contrast tussen stad en platteland wandelaars aangetrokken. Het wandelen en verpozen werd een geliefd tijdverblijf. Zo ook Hoorn ontkwam niet aan dit tijdsverschijnsel.

De eerste aanzetten tot parkaanleg werden gedaan op het Baadland, een terrein dat na het sterk terugvallen van de economische activiteiten in het havengebied slechts in gebruik was als grasland. Het was een activiteit die gedurende de resterende jaren van de 19de eeuw zou voortduren. Bij de aanleg ervan werden in veel gevallen werklozen ingezet. Zodat het werk als een werkvoorzieningsobject kan worden beschouwd.

Het hiervoor geschetste algemene beeld van de ontmanteling dekt, wat Hoorn betreft, niet geheel de plaatselijke werkelijkheid. De stad maakt vanaf het einde van de 17de eeuw een aantal ontwikkelingen door die daar sterk van afwijken. Hoorn valt buiten de linies van de dan juist in opbouw zijnde landsverdediging en kent in de twee eeuwen daarna een enorme economische achteruitgang. Deze algehele achteruitgang heeft het herinrichten van de ruimten in de stadsrand zeer sterk beïnvloed.

Straatnaamgeving in de gemeente Hoorn 1950-1965

De jaren van de wederopbouw van Nederland na de tweede wereldoorlog waren voor Hoorn de tijd van de voltooiing van de uitbreidingsplannen in Hoorn-Noord en -Zuid-Oost. In 1966 startte men de bebouwing van het industrieterrein Hoorn 80 en van de woonwijk Grote Waal en daarmee de verwezenlijking van de groeikernstatus van Hoorn. Met de straatnaamgeving had men het in de periode daarvoor erg moeilijk.¹⁾

Jodenvervolging en Verzet

Vrij spoedig na de bevrijding gingen er in Hoorn stemmen op straten te noemen naar mensen uit het verzet. Voor de eerste nieuwe straatnamen van na de oorlog putte men echter nog uit een verder verleden. Men koos voor het gebied tussen de Drieboomlaan en de spoorweg naar Enkhuizen voor namen uit de walvisvaart.

In de vergaderingen van 6 en 27 augustus 1948 deed het PvdA-raadslid Kleipoel het voorstel deze straten namen van verzetsmensen te geven. Een meerderheid van de raad was daar nog wat huiverig voor met het oog op het zeer recente verleden en de nog levende familieleden. De discussie in de raad werd met grote omzichtigheid gevoerd. Hoe gevoelig de zaak lag blijkt uit het feit dat burgemeester Leemhorst, zelf jarenlang onderduiker, tot driemaal toe nadrukkelijk moest verklaren, dat het voorstel niet tegen de illegaliteit was gericht. Wethouder Casius (PvdA) voegde daaraan toe dat men het verzet niet eerde met een stemming in de raad die op 7-8 of 8-7 zou uitkomen. De uitslag werd 7-6 voor het voorstel van B. en W.: de walvisvaart. De beide PvdA-wethouders, vier KVP'ers en de VVD'er Back stemden voor; de rest van de PvdA-fractie, één KVP'er en de eenmansfractie van AR-CHU tegen. De CPN onthield zich van stemming.

In juli 1950 werd voor het eerst een straat naar een verzetsman genoemd: de Hoornse HBS-direkteur J. D. Poll. Deze heeft alleen al zijn handen vol gehad aan het laten onderduiken van jongens uit de hoogste klassen van zijn school, die met „Arbeitseinsatz” in Duitsland werden bedreigd. Ook op andere fronten was hij actief. In juni 1944 werd hij gearresteerd. Tijdens een transport — te voet — van Buchenwald naar Dachau is hij kort voor de bevrijding bezweken.²⁾

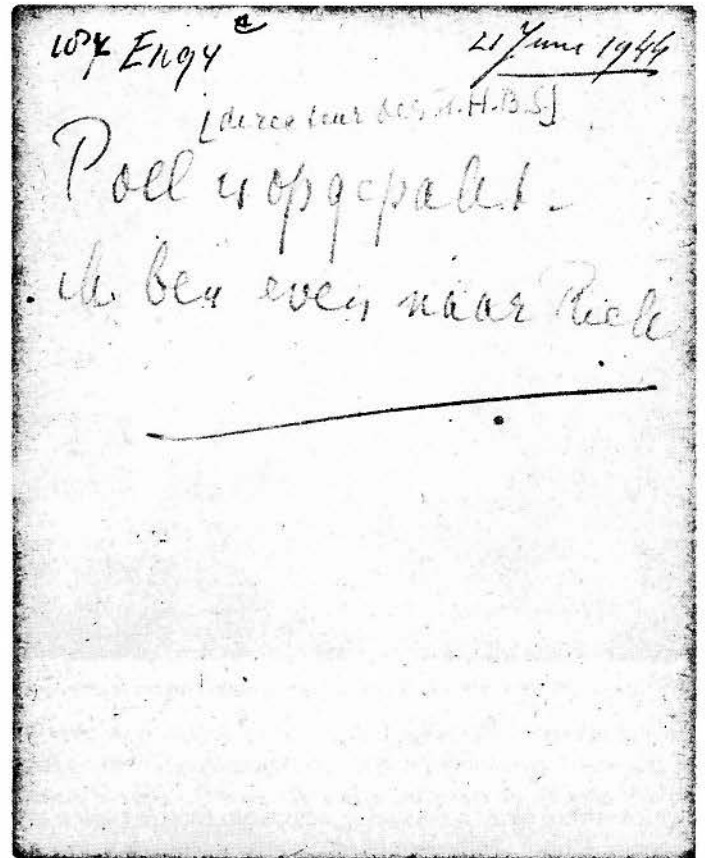
In hetzelfde jaar kregen drie verzetsfiguren van landelijke betekenis een straatnaam in Hoorn: de gereformeerde landbouwer Johannes Post, de rooms-katholieke pater Bleys en de dichter Jan Campert. Met de verzuiling had men keurig rekening gehouden.

Jan Campert heeft zijn bekende gedicht „Het lied der achttien doden” op 25 april 1942 zelf in de Hoofdtoren voorgedragen. Zijn hulp aan joden, waarvoor hij het hele land doorkruiste, heeft hij in het concentratiekamp Neuengamme bij Hamburg met de dood moeten bekopen.³⁾

De overtuigd anti-revolutionaire Johannes Post uit Drente organiseerde mede het gewapend verzet. Hij werd gepakt en in juli 1944 in de duinen bij Overveen gefusilleerd.⁴⁾

Pater Bleys, die een belangrijke rol speelde bij het op landelijk niveau organiseren van het verzet en later was verbonden aan de staf van prins Bernhard, heeft de bevrijding wel meegemaakt. In augustus 1945 kwam hij bij een autoongeluk om het leven.

In 1954 tenslotte is een geprojecteerde straat tussen de Johannes Poststraat en de Tweeboomlaan vernoemd naar de Alkmaarse knokploegleider Fritz Conijn, die op jeugdige

Briefje van mevrouw Kerkmeijer voor haar man later door Kerkmeijer en anderen van aantekeningen voorzien. Zie ook 'Hoorn in de verdrinking', pag. 129. Archiefdienst Westfriese Gemeenten, Collectie Kerkmeijer-de Regt, voorl. inv.nr. 112.

leeftijd in het concentratiekamp Vught is gefusilleerd. De familie Conijn had toestemming gegeven voor deze naam, maar de straat is er nooit gekomen.

Het was vooral Joh. M. Ridderikhoff (PvdA) die er begin vijftiger jaren in de raad voor pleitte om bij het vernoemen van straten de vele Joodse stadgenoten die in Duitse concentratiekampen zijn omgekomen te herdenken. Hij noemde daarbij de namen van de huidenkoopman David Trompeter en de manufacturier Bernard de Vries. Burgemeester Canneman hield voortdurend de boot af. Hij vond het niet gemakkelijk deze bevolkingsgroep in de straatnamen op te nemen. „Overwogen zal worden of niet op andere wijze aan de herdenking van de Jodenvervolging reliëf kan worden gegeven, opdat wij van ons medeleven in het lot van de Joden aan het nageslacht kunnen doen blijken.” Aldus de burgemeester op 24 augustus 1954. Een jaar eerder was de synagoge aan de Italiaanse Zeedijk gesloopt.

In 1962 nam Ridderikhoff zelf het initiatief. Er lag een voorstel van burgemeester en wethouders om de verbindingsstraat tussen het Weeltje en de Lambert Melisweg „Sint Jansland” te noemen, een oude benaming ter plaatse. Op suggestie van Ridderikhoff deed zijn fractie het tegenvoorstel de straat te noemen naar Bernard de Vries. Deze

was de zoon van de bekende Hoornse zakenman S. I. de Vries en heeft evenals zijn vader enige jaren in de gemeenteraad gezeten. In 1919 verhuisde hij naar Amsterdam en werd mede-directeur van de NV Handelsvennootschap v/h S. I. de Vries. De Duitsers voerden hem in 1943 op 70-jarige leeftijd weg; in het concentratiekamp Bergen Belsen is hij om het leven gekomen. De PvdA-fractie meende met deze straatnaam in de nabijheid van de Israëlitische begraafplaats alle Hoornse joodse burgers te eren, die in vroegere jaren in Hoorn woonden en waarvan velen in en door de oorlog zijn omgekomen. Archivaris Mulder, zelf overlevende van een Jappenkamp, zette vraagtekens bij dit laatste. Hij zag De Vries meer als representant van dat deel van de joodse gemeenschap dat Hoorn lang voor de tweede wereldoorlog had verruild voor Amsterdam, dan van de kleine rest die als Hoornse burgers slachtoffer van de jodenvervolging werd. Hoorn telde in 1940 nog 45 joden: 26 mannen en 19 vrouwen. Bij de volkstelling van 1947 waren er nog 6 joodse mannen en 7 vrouwen. Van 12 Hoornse joden is bekend dat zij in de periode 1940-1945 zijn omgekomen; hun namen zijn vermeld op de gedenkplaat aan de zijmuur van de Statenoord.

Mulder betoogde dat ras en godsdienst irrelevant zijn wanneer een burger op grond van zijn burgerschap verdient in een straatnaam vereerd te worden. „In het algemeen zullen zijn daden als burger naar mijn mening echter aanmerkelijk belangrijker moeten zijn, dan krachtens maatschappelijke of economische positie vanzelfsprekend mag worden geacht”. Hij twijfelde er niet aan dat Bernard de Vries een vooraanstaand lid van de joodse en Hoornse gemeenschap was geweest. „Doch is dit genoeg?”. Mulder meende van niet. Hij deed de suggestie op de plaats van de synagoge een kleine hof te creëren, waar een steen de herinnering aan de joodse gemeente bewaren zal. Ook kon volgens hem een deel van de joodse begraafplaats als monument worden bewaard. De begraafplaats moest in 1966 in zijn geheel wijken voor een parkeerplaats.

Op grond van het advies van de archivaris handhaafden b. en w. hun oorspronkelijke voorstel de straat Sint Jansland te noemen. Voor de herinnering aan de omgekomen Hoornse Joodse burgers vonden zij de oprichting van een monument beter dan vernoeming van een straat naar één bepaalde voormalige joodse ingezetene.

Tijdens de raadsvergadering van 24 juli 1962 somde Ridderikhoff in een gloedvolle toespraak, die in belabberd Nederlands in het raadsverslag is terechtgekomen, de vele verdiensten op die Bernard de Vries naar zijn mening voor Hoorn had gehad. Dat De Vries al in 1919 Hoorn had verlaten vond hij geen bezwaar. Hij wees erop dat anderen, als dr. Van Aalst en J. P. Coen, op veel jeugdiger leeftijd uit de stad waren vertrokken en hier ook een straatnaam hebben gekregen. Bernard de Vries en zijn vader zijn de enige joden die ooit stadsbestuurder van Hoorn zijn geweest. Met zijn echtgenote is hij op bejaarde leeftijd naar de gaskamer weggevoerd. Daarom wilde Ridderikhoff hem niet alleen als „een van ons” zien, maar ook als representant van de zes miljoen joden die in Europa op wrede wijze zijn omgebracht. Zonder discussie werd het voorstel van Ridderikhoff met 11 tegen 1 stem aangenomen; alleen KVP-wethouder Kaldenbach stemde tegen.

Uiteindelijk kreeg het oude Hoorn (over Blokker en Zwaag komen we later te spreken) vijf straatnamen die aan die periode 1940-1945 herinneren: de J. D. Pollstraat (25-7-1950), de

Johannes Poststraat (23-10-1950), de Pater Bleyssstraat (23-10-1950), de Jan Campertstraat (23-10-1950 en 24-8-1954) en de Bernard de Vriesstraat (24-7-1962).

Voor de overige straatnamen bleven in deze periode de tachtigjarige oorlog en de gouden eeuw de belangrijkste bron van inspiratie.

De grote verwarring

Wie zich bezighoudt met straatnaamgeving in Hoorn in de vijftiger jaren krijgt met een bijna onontwarbare kluwen te maken, waar alleen uit te komen is met behulp van alle stratenplannen vanaf de allereerste versie. In een zeer vroeg, vaak te vroeg stadium werden de gemeenteraad straatnamen ter vaststelling aangeboden, terwijl men later de plannen op vele punten weer wijzigde: stratenlopen veranderen, al benoemde straten verdwenen, nieuwe straten werden geprojecteerd. En ondertussen groeide de behoefte om het aantal straatnamen tot het minimaal noodzakelijke te beperken.

In Hoorn-Zuid-Oost waren vier straten gedacht tussen de Van Beijerenstraat en de Willemsweg, die men de namen gaf van 19e-eeuwse burgemeesters. Uiteindelijk kwamen de Boelisstraat en de Van de Blocquieststraat in elkaars verlengde te liggen. Men besloot toen de hele straat tot aan de Willemsweg Boelisstraat te noemen. Er bleven voor de burgemeesters nog maar drie straten over; drie namen schoven op en de naam Van Dedemstraat kwam te vervallen. De naam Prins Hendrikstraat is in 1962 veranderd in Mecklenburgstraat, omdat hij vooral afgekort te veel werd verward met de Frederik Hendrikstraat.

In Hoorn-Noord was de situatie veel chaotischer. Kijken we eerst naar het gebied tussen de Tweeboomlaan en de Drieboomlaan. Tweemaal, in 1950 en 1954, is er een Jan Campertstraat benoemd. Deze straat was eerst gedacht naast het woonhuis Tweeboomlaan 102, maar schoof op in de richting van de Koepoortsweg; hij ligt nu tussen de nummers 36 en 38 van de Tweeboomlaan. Op het terrein tussen de Pat. Bleyssstraat, de Tweeboomlaan, de St. Jozefstraat en de Johannes Poststraat waren twee straten geprojecteerd. Die zijn er nooit gekomen: de Frits Conijnstraat en de Pieter Reynertszstraat. Het gedeelte van de St. Jozefstraat tussen de Tweeboomlaan en de Johannes Poststraat heette oorspronkelijk Jan Berkhoutstraat. In 1961 verviel deze naam en is de straat bij de St. Jozefstraat getrokken.

Veel namen in dit gebied zijn ontleend aan voorgangers van alle gezindten uit de tijd van de tachtigjarige oorlog. Met de doopsgezinden raakte men in de knoop. Eerst werd een straat naar Willem Jansz genoemd, terwijl Jan Willemsz de bedoeling was. Het was het dwarsstraatje tussen de Lubbert Gerritszstraat en de Lonijsstraat, op het terrein waar enkele jaren later de Engelbewaarderskerk is gebouwd. Dat verdween dus weer van de plattegrond en de Lubbert Gerritszstraat werd in 1956 omgedoopt in Jan Willemszstraat. De naam van de eerste lutherse predikant in Hoorn Johannes Vijand, ben ik nergens in de literatuur met een t op het eind tegengekomen. Mogelijk heeft de gemeente-archivaris die er zelf bij verzonnen om verwarring met het woord „vijand” te voorkomen. Van standaardspelling was overigens in de tijd van de dominee nog geen sprake. Van de drie straten ten noorden van de Tweeboomlaan die op 10 juli 1953 zijn vernoemd, hebben de St. Jozefstraat en

de St. Eloystraat ongeveer hun oorspronkelijke plaats behouden. Het Gildeplein was gesitueerd aan de westzijde van de tegenwoordige Liornestraat, ter plaatse van de huidige St. Crispijnstraat.

Het stratenpatroon in dit gebied, op grond van waarvan op 24 augustus 1954 straten zijn benoemd, is sindsdien drastisch gewijzigd. De Goudsmidstraat en de Metselaarsstraat zijn verder uit elkaar komen te liggen. Het ten zuiden daarvan gedachte Bakkerspad is verdwenen. Voor de dwarsstraten waren de vier heiligennamen uitgekozen, van west naar oost de St. Crispijnstraat, de St. Matthijsstraat, de St. Vitusstraat en de St. Severusstraat. Op dit terrein is het Gildeplein ontstaan; de overgebleven straat ten westen daarvan werd St. Matthijsstraat genoemd. St. Crispijn verhuisde naar de straat ten westen van de Liornestraat. St. Vitus en St. Severus verdwenen van het toneel.

Ook het gebied dat op 8 mei 1956 van straatnaam is voorzien geeft een heel ander beeld dan het uiteindelijk is geworden.

De Vredenhofstraat begint op de plek waar ze nu ligt, maar buigt al ongeveer ter hoogte van het blok Juniusstraat 1-19 af naar het noorden, loopt een stukje parallel met de provinciale weg en komt tenslotte in zuidelijke richting op de Juniusstraat uit.

De Juniusstraat en de Hogerbeetsstraat zijn overeenkomstig dit plan uitgevoerd, zij het dat laatstgenoemde straat zich iets verder in noordelijke richting uitstrekte, over het terrein van het tegenwoordige zwembad, en dat de Goudsmidstraat zou doorlopen tot de Hogerbeetsstraat. Tenslotte waren op dit terrein nog een aantal kleinere straten geprojecteerd, die er nooit zijn gekomen. Ze kregen de namen van Hoornse medici.

De voorgestelde naam Schaaphokstraat, ontleend aan „Hoorns Buitensingel” van Westerop, viel bij de raad in ongenade.

Bekijken we tenslotte de Liornestraat en de wijk ten oosten daarvan. De op 10 juli 1953 benoemde Liornestraat liep vanaf de spoorlijn in noordelijke richting, boog bij de huidige Wabenstraat af naar het oosten en liep door tot aan de Holenweg. Het tegenwoordige noordelijke gedeelte van de Liornestraat en het terrein ten westen daarvan kreeg bij die gelegenheid de naam Gildeplein. De schildersbuurt zag er op papier anders en eenvoudiger uit dan ze is geworden. De Rotiusstraat liep ten noorden parallel aan de Drieboomlaan en was met vier dwarsstraten verbonden met het gedeelte van de Liornestraat dat nu Wabenstraat heet. De straten werden van west naar oost genoemd Wabenstraat, Liedtstraat, Van den Bosstraat en Van Oostsanenstraat. Deze laatste straat was doorgetrokken tot de Drieboomlaan.

Bij een herziening van het uitbreidingsplan in 1961 besloot men de functie van verbindingsweg tussen de Nadorst en de geprojecteerde tunnel onder de spoorlijn te laten vervullen door de Rotiusstraat. Het gedeelte van de Liornestraat tussen de Holenweg en de LTS werd omgedoopt in Wabenstraat en de Liornestraat werd doorgetrokken tot de Nieuwe weg. De Wabenstraat uit 1954 kreeg de naam Van Goyenstraat. Evenwijdig aan en ten noorden van de Rotiusstraat kwam een nieuwe straat, die Van Teylingenstraat werd genoemd. Met de naam van Hendrick de Keyser is wat onzorgvuldig omgesprongen. Hoewel in vroeger eeuwen de spelling van persoonsnamen niet gefixeerd was, is het tegenwoordig gebruikelijk de naam van de bekende bouwmeester met een s te schrijven. De naar hem genoemde vereniging, die vele

monumentale panden beheert, spelt haar naam al zo sinds de oprichting in 1918. In 1954 is een straat tussen de Drieboomlaan en de spoorlijn, ongeveer ter plaatse van de huidige Vermeerlaan, „De Keyserstraat” genoemd, met een s. In 1956 werd de straat die nu nog zo heet „De Keyzerstraat” genoemd, met een z. Deze spelling vermindert de herkenbaarheid van de naam.

Men heeft zich verder weinig bekommerd om officieel gegeven namen van straten die er nooit zijn gekomen. Veel daarvan zijn nooit ingetrokken.

Oud en nieuw in de binnenstad

Gemeente-archivaris Mulder zette het gemeentebestuur op het verkeerde been door in een advies te schrijven dat de weg van het Stationsplein naar het Keern geen naam heeft. Hij kende wel de naam Stationsweg, o.a. van de kaart in „Kroon en Kapteijn”, maar was niet op de hoogte van het raadsbesluit van 22 mei 1888, waarbij de naam Stationsweg officieel is vastgesteld. De raad ging op 13 december 1955 op herhaling en noemde de weg opnieuw Stationsweg. De naam Stationslaan was kennelijk in onbruik geraakt, of nooit aangeslagen. Onkundig van deze naamgeving uit 1888 wijzigde de raad deze naam in dezelfde raadsvergadering in Sporsingel.

De archivaris maakte er bezwaar tegen dat voor de gebouwen van de gemeentereiniging als adres de namen Buitenluiendijk gebruikt werd. Ik citeer zijn brief van 17 september 1955.

„Met het maken van de Nieuwe Dijk of Buitenluiendijk werd in 1608 de Nieuwe haven ten zuiden van de Oude of Binnenluiendijk gevormd. De Buitenluiendijk sloot in het verlengde van de Buitenluiendijk aan op wat men de Uiterdijk noemde, het buitendijkse land (dus geen dijk!) ten oosten van het havencomplex. Later in 1616 is men begonnen deze kant van de stad door een wal — de Nieuwe wal — en twee bolwerken te bevestigen. Na een onderbreking heeft men het werk in 1627 voltooid. Het ene bolwerk (in de 18e eeuw het „Zevenhuizen) lag aan zee en nog in Buitenluiendijk. Het andere bolwerk, later bebouwd met een molen, lag ten noorden van de Buitenluiendijk aan het einde van de Nieuwe Wal”. Op dit bolwerk liggen thans de gebouwen van de Stadsreiniging.” De raad volgde het advies en gaf de weg van de Schellinkhouterdijk naar de reiniging de naam „Nieuwe Wal”.

De doorbraak van het Kleine Noord naar de Veemarkt langs de noordzijde van de Noorderkerk leverde de firma Haring meer etalageruimte op ten koste van twee historische panden. Het resultaat van dit sloopgeweld kreeg de naam Claes Molenaersgang. Het was nog maar het begin van de verloederding van het Kleine Noord, die onlangs een nieuw triest hoogtepunt heeft bereikt in de sloop van 11-13 en de schandelijke nieuwbouw ter plekke.

Leo Hoogeveen

- 1) Gemeente-archieff Hoorn 1950-1978, map 13.
- 2) C. Kerkmeijer-de Regt, Hoorn in de verdrinking 1940-1045 (Hoorn 1953) p. 104, 109. Zie ook Oud-Hoorn 9 (1987) p. 100; In Memoriam J. D. Poll, in: 100 jaar in Hoorn 1868-1968 (Hoorn 1968) p. 27.
- 3) Han G. Hoekstra, Over Jan Campert (Amsterdam 1946).
- 4) L. de Jong, Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog, deel 7: mei '43-juni '44 (s-Gravenhage 1976) p. 784-795.

Straatnamenlijst van de gemeente Hoorn (3)

Raadsbesluit 25 juli 1950 nummer 17

144. J. D. Pollstraat (straat no. 67 op het uitbreidingsplan, die aansluitende aan de Johan Messchaertstraat loopt langs het Westfries Lyceum en zich in de toekomst zal uitstrekken tot de spoorbaan Hoorn-Enkhuizen); naar Jacobus Daniël Poll (Leens 1889 - Duitsland 1945), directeur van de Rijks HBS te Hoorn 1934-1944.

Raadsbesluit 23 oktober 1950 nummer 18

145. Nassaustraat (de straat naast het in aanbouw zijnde blok woningen voor „Arbeidersbelang” en lopende tot de Venenlaan); naar het stamslot van het vorstenhuis.
146. Johannes Poststraat (straat welke van de Koepoortsweg af evenwijdig aan de Tweeboomlaan zal worden aangelegd op het van mevrouw Van Erpers Royaards gekochte perceel weiland); naar Johannes Post (Drente 1906 - Overveen 1944), knokploegleider.
147. Pater Bleysstraat (de straat welke zich van de Tweeboomlaan zal uitstrekken tot de Drieboomlaan); naar Louis Bleys CsxR (schuilnaam Lodewijk) (Tilburg 1906 - Gorcum 1945), kapelaan te Roermond 1939-1944, een van de oprichters van de Landelijke Organisatie voor hulp aan onderduikers.
148. Jan Campertstraat (de straat welke naast het woonhuis Tweeboomlaan 102 zal worden aangelegd via het weiland van mevrouw Van Erpers Royaards in de richting van de Drieboomlaan); naar Jan Remco Theodoor Campert (Spijkenisse 1902 - Neuengamme 1943), dichter en schrijver.

Raadsbesluit 17 augustus 1951 nummer 13

133. Emmalaan (geprojecteerde weg tussen de Emmalaan en de verlengde J. D. Pollstraat).

Raadsbesluit 27 juni 1952 nummer 24

149. Wilhelminalaan (straat, liggende ongeveer in het verlengde van de Eikstraat en vormende de verbinding tussen de Bontekoestraat en de J. D. Pollstraat); zie deze lijst nummer 132.
150. Sportlaan (de laan in het Wilhelminaplantsoen, langs de sportvelden, lopende van de Emmalaan tot de Holenweg).

Raadsbesluit 10 juli 1953 nummer 17

De aan te leggen straten tussen de Venenlaan en de Schellinkhouterdijk.

151. Julianaplein (verlengde van de Emmalaan tussen Venenlaan en Schellinkhouterdijk); zie deze lijst nummer 134.
152. Willemsweg (de weg die de wijk ten oosten van het Julianaplein aan de zuidzijde begrenst); naar de vijf Hollandse stadhouders en drie Nederlandse koningen van die naam.
153. Prins Hendrikstraat (straat ten oosten van het Julianaplein); naar Hendrik Wladimir Albrecht Ernst, hertog van Mecklenburg-Schwerin (Schwerin 1876 - 's-Gravenhage 1934), prins der Nederlanden 1901-1934.
154. Prins Bernhardstraat (straat ten oosten van het Julianaplein); naar Bernhard Leopold Frederik Everhard Julius Coert Karel Godfried Pieter, prins van Lippe-Biesterfeld (Jena 1911), prins der Nederlanden sedert 1937.

155. Oranjestraat (straat in het verlengde van de Nassaustraat tussen de Venenlaan en de Willemsweg); naar het prinsdom Oranje.
156. Mauritsstraat (de straat ten oosten van en evenwijdig aan de Oranjestraat); naar Maurits, graaf van Nassau, prins van Oranje (Dillenburg 1567 - 's-Gravenhage 1625), stadhouder van Holland 1585-1625.
157. Frederik Hendrikstraat (straat ten oosten van en evenwijdig aan de Mauritsstraat); naar Frederik Hendrik, graaf van Nassau, prins van Oranje (Delft 1584 - 's-Gravenhage 1647), stadhouder van Holland 1625-1647).
158. Van Beijerenstraat (de straat die evenwijdig aan de Willemsweg van de Draafsingel toegang geeft tot het Julianaplein); naar Willem V van Beijeren (1329 - vóór 1389), graaf van Holland 1349-1358, die Hoorn stadsrechten verleende.
159. Van de Blocqueriestraat (eerste straat tussen de Van Beijerenstraat en de Willemsweg); naar Jacob Cornelis van de Blocquery (Hoorn 1765-1844), burgemeester van Hoorn 1824-1844.
160. Van Akerlakenstraat (tweede straat tussen de Van Beijerenstraat en de Willemsweg); naar jhr. mr. Pieter van Akerlaken (Hoorn 1792-1862), burgemeester van Hoorn 1844-1862.
161. De Vicqstraat (derde straat tussen de Van Beijerenstraat en de Willemsweg); naar mr. Willem Christiaan Jan de Vicq (Hoorn 1819-1892), burgemeester van Hoorn 1862-1875.
162. Van Dedemstraat (vierde straat tussen de Van Beijerenstraat en de Willemsweg); naar mr. Willem Karel baron van Dedem (Heerde 1839 - Calcutta 1895), burgemeester van Hoorn 1875-1891.
163. Boelisstraat (eerste straat aan de noordzijde van de Van Beijerenstraat); naar dr. Nicolaas Boelisz (Hoorn 1550-1615), schout van Hoorn 1580-1615.
164. Sonckstraat (tweede straat aan de noordzijde van de Van Beijerenstraat); naar mr. Antonis Sonk, schout van Hoorn 1524-1550, en Albert Fransz. Sonk, schout van Hoorn 1624-1654.
165. Crabstraat (derde straat aan de noordzijde van de Van Beijerenstraat); naar mr. Willem Nicolaas Crap (Hoorn 1712 - De Leek 1789), schout van Hoorn 1751-1787.

Diverse straten

166. Abbingstraat (de straat gelegen ten noorden van de Eikstraat en vormende de verbinding tussen de Eikstraat en de Wilhelminalaan en de Bontekoestraat); naar dr. Cornelis Allard Abbing (Hoevelaken 1800 - Heeze 1872), rector van de Latijnse School te Hoorn 1826-1868, geschiedschrijver van Hoorn.
167. Liornestraat (de straat die ten noorden van de spoorlijn Hoorn-Enkhuizen het verlengde zal vormen van de J. D. Pollstraat en zal lopen tot de Holenweg); naar Pieter Jansz. van Liorne (Hoorn c. 1560 - na 1618), scheepsbouwer.
- Een drietal straten gelegen ten noorden van de Tweeboomlaan.
168. Gildeplein.
169. St. Eloystraat; naar de heilige Eloy of Eligius (Chaptelat ca. 590 - Noyon ca. 660), goudsmid, bisschop van Noyon 641 - ca. 660, patroon van de edelsmeden.

De Johannes Poststraat moet nog worden aangelegd. .

170. St. Jozefstraat; naar de heilige Jozef, patroon van de timmerlieden.

Raadsbesluit 24 augustus 1954 nummer 27

De aan te leggen straten ten noorden van de Drieboomlaan en in het oostelijk deel van het terrein tussen de spoorweg Hoorn-Enkhuizen en de Drieboomlaan.

148. Jan Campertstraat.
 171. Frits Conijnstraat; naar Fritz Gerhard Marie Conijn (Alkmaar 1923 - Vught 1944), leider van de knokploeg Alkmaar.
 172. Pieter Reynertszstraat; naar Pieter Reynertsz., burgemeester van Hoorn 1565, lid van de Hoornse delegatie op de eerste vergadering van de Staten van Holland in Dordrecht in 1572.
 173. Jan Berkhoutstraat; Naar Jan Pietersz. Berkhout, burgemeester van Hoorn 1572, 1574, 1576-1577, 1579-1580, lid van de Hoornse delegatie op de eerste vergadering van de Staten van Holland in Dordrecht in 1572.
 174. Adriaen Boomstraat; naar Adriaan (Arboreus) Boom S.J. (Hoorn 1554 - Kortrijk 1615), overste van de Hollandse Jezuïeten-Missie te Haarlem 1601-1613), bewerkte de stichting van een Jezuïetenstatie te Hoorn in 1608.
 175. Tyrasstraat; naar Jacobus Tyras (Antwerpen 1593 of 1594 - Hoorn 1638), Franciscaan, stichter van de RK statie „De Drie Tulpen” te Hoorn omstreeks 1632.
 176. Lubbert Gerritszstraat; naar Lubbert Gerrits (Amersfoort 1535 - Amsterdam 1612), doopsgezinde voorganger en leraar te Hoorn 1559-1589.
 177. Willem Janszstraat; abusievelijk zo genoemd; de bedoeling was de straat te noemen naar de doopsgezinde voorganger Jan Willemsz (1533-1588).
 178. Lonijsstraat; naar Nicolaas Lonius (Edam onbekend - Hoorn 1646), eerste pastoor van de statie van de H. Cyriacus aan het Nieuwe Noord te Hoorn 1611-1646.
 179. Eenhuizenstraat; naar Gerrit Gerritsz. Eenhuizen (onbekend - Hoorn 1647), eerste wereldgeestelijke na de Reformatie in Hoorn 1611-1647, vermoedelijk aan de statie in de Slijksteeg.
 180. Sapmastraat; naar Dominicus Sapma (Amsterdam 1586 - Hoorn 1635), gereformeerd predikant te Hoorn 1614-1619, remonstrants predikant 1630-1635.

181. Clement Maertenzstraat; naar Clement Maert(en)sz. (onbekend - Hoorn 1599), pastoor van de St. Antoniskerk te Hoorn, hageprediker 1566, eerste gereformeerde predikant te Hoorn 1572-1599.
 182. Vijandtstraat; naar Johannes Vijand, eerste lutherse predikant te Hoorn 1628-1637.
 183. Rotiusstraat; naar Jan Albertsz. Rotius (Medemblik 1624 - Hoorn 1666), schilder te Hoorn.
 184. Wabenstraat; naar Jacques Waben (16e-17e eeuw), schilder te Hoorn.
 185. Liedtsstraat; naar Abraham Liedts (17e eeuw), schilder te Hoorn.
 186. Van den Bosstraat; naar Casper van den Bos (Hoorn 1634 - onbekend), tekenaar.
 187. Van Oostanenstraat; naar Jacob Cornelis van Oostanen (Oostzaan 1470 - Amsterdam 1533), schilder.
 188. De Keyserstraat; naar Hendrick Cornelisz. de Keyser (Utrecht 1565 - Amsterdam 1621), bouwmeester en beeldhouwer.
 189. Goudsmidsstraat.
 190. Metselaarsstraat.
 191. Bakkerspad.
 192. St. Crispijnstraat; naar de heilige Crispijn of Crispinus, schoenmaker en martelaar te Soissons, ca. 300, patroon van de schoenmakers.
 193. St. Matthijsstraat; naar de heilige Matthijs of Matthias, apostel patroon van de kuipers.
 194. St. Vitusstraat; naar de heilige Vitus, martelaar op Sicilië c. 300, patroon van de kleermakers.
 195. St. Severusstraat; naar de heilige Severus of Severinus, patroon van de wevers.

Raadsbesluit 21 december 1954 nummer 35

196. Dr. C. J. K. van Aalstweg (de in aanleg zijnde weg op het industrieterrein tussen het Keern, de Geldeloozeweg en de Nieuwe weg); naar dr. Cornelis Johannes Karel van Aalst (Hoorn 1866 - Hoevelaken 1939), president van de Nederlandsche Handel-Maatschappij 1913-1934.

Raadsbesluit 13 december 1955 nummer 33

159. vervallen (Van de Blocquieststraat).
 163. Boelisstraat (Van de Blocquieststraat).

- 160. Van de Blocqueriestraat (Van Akerlakenstraat).
- 161. Van Akerlakenstraat (De Vicqstraat).
- 162. De Vicqstraat (Van Dedemstraat).
- 114. Stationsweg (de weg welke loopt van het Stationsplein naar het Keern).
- 197. Nieuwe Wal (de weg welke loopt van de Schellinkhou-terdijk naar de gebouwen van de gemeentelijke Reini-gingsdienst).
- 115. Spoorringel (Stationslaan).

Raadsbesluit 8 mei 1956 nummer 33

De aan te leggen straten op het terrein tussen de Goudsmidstraat, de St. Crispijnstraat, de St. Matthijsstraat, de Tweeboomlaan, de Koepoortsweg en het terrein waarop te-zijnertijd het Streekziekenhuis zal worden gebouwd.

- 198. Vredenhofstraat; naar het af te breken huis Vredenhof aan de Koepoortsweg.
- 199. Juniusstraat; naar dr Hadrianus Junius (Adriaen de Jonghe) (Hoorn 1511 - Middelburg 1574), stadsgenees-heer in Haarlem en Middelburg, arts van de Prins van Oranje.
- 200. Hogerbeetsstraat; naar dr. Petrus Hogerbeets (Hoorn 1542-1599), geneesheer te Hoorn.
- 201. Vigiusstraat; naar dr Cornelis Vigius (Vijgh) (Hoorn 1568-1602), geneesheer.
- 202. Repeliusstraat; naar dr. Johannes Gijsbertus Repelius (Wassenaar 1778 - Hoorn 1830), stadsgeneesheer, lec-tor aan de Geneeskundige School te Hoorn 1825-1830.
- 203. Kuysstraat; naar dr. Arnoldus Philippus Kuys (Kaaop de Goede Hoop 1779 - Hoorn 1832), geneesheer, lector aan de Geneeskundige School te Hoorn 1825-1832.
- 204. Jorritsmastraat; naar dr. Theodorus Anthonius Jor-ritsma (Sneek 1793 - 's-Gravenhage 1873), geneeskun-dige, lector aan de Geneeskundige School te Hoorn 1830-1857, raadslid van Hoorn 1829-1857.
- 205. Swaanstraat; naar Johannes Samuel Swaan ('s-Gravenhage 1774 - Hoorn 1826), apotheker, rector van de Latijnse School te Hoorn 1813-1826, lector aan de Geneeskundige School te Hoorn 1825-1826.
- 189. Goudsmidsstraat (de verbindingstraat tussen de Ho-gerbeetsstraat en de Goudsmidsstraat).

De straten liggende achter de Emmalaan en welke door de Sportlaan worden gescheiden van de Oranje-Nassaubuurt.

- 206. Juliana van Stolberglaan; naar Juliana, gravin van Stolberg-Wernigerode (Stolberg 1506 - Dillenburg 1580), gravin van Nassau 1531-1580, moeder van Wil-lem de Zwijger).
- 207. Willem de Zwijgerlaan; naar Willem I „de Zwijger“, graaf van Nassau (Dillenburg 1533 - Delft 1584), prins van Oranje 1544, stadhouder van Holland 1559-1567 en 1572-1584.
- 208. Nassau Dillenburgstraat; naar Wilhelm graaf van Nassau-Dillenburg (Dillenburg 1487-1559), vader van Willem de Zwijger.

Diverse straten

- 176. Jan Willemszstraat (Lubbert Gerritszstraat); naar Jan Willemsz (de Streek 1533 - Hoorn 1588), oudste der Friese doopsgezinden te Hoorn 1557-1588.
- 177. vervallen (Willem Janszstraat).

- 188. De Keizerstraat (straat langs de spoorbaan tussen de Liornestraat en De Keizerstraat).

Raadsbesluit 15 januari 1957 nummer 33

- 209. Maelsonstraat (de ten westen van de Koepoortsweg ten dele reeds aangelegde zijstraat, waaraan mevrouw Avis een woning heeft betrokken); naar dr. François Maelson (Enkhuizen 1538 - vóór 1602), syndicus (advo-caat) van West-Friesland 1589.

Raadsbesluit 28 april 1959 nummer 20

- 210. Claes Molenaersgang (de verbinding tussen het Kleine Noord en de Veemarkt langs de noordzijde van de Noorderkerk); naar de legendarische Claes Molenaar, die in 1426 de stoot tot de bouw van de Vrouwen- of Noorderkerk zou hebben gegeven.

Raadsbesluit 29 november 1960 nummer 30

- 130. Van Dedemstraat (Slachthuisstraat en het verlengde daarvan); zie deze lijst nummer 162.

Raadsbesluit 21 februari 1961 nummer 17

- 167. Liornestraat (de weg welke loopt van de geprojecteer-de tunnel onder de spoorbaan Hoorn-Enkhuizen naar de Nieuwe weg).
- 211. Wabenstraat (het gedeelte van de Liornestraat tussen de Holenweg en de Lagere Technische School); zie de-ze lijst nummer 184.
- 184. Van Goyenstraat (Wabenstraat); naar Jan Josephsz. van Goyen (Leiden 1596 - 's-Gravenhage 1656), schilder en tekenaar.
- 212. Van Teylingenstraat (de weg welke loopt evenwijdig aan en ten noorden van de Rotiusstraat); naar Jan van Teylingen (Emden of Leeuwarden c. 1600 - Hoorn 1654), schilder, landmeter, provoostgeweldige van West-Friesland en het Noorderkwartier (belast met het toedienen van lijfstraffen aan het krijgsvolk) 1631-1654.
- 170. St. Jozefstraat (Jan Berkhoutstraat).
- 173. vervallen (Jan Berkhoutstraat).

Raadsbesluit 28 april 1961 nummer 37

- 213. Westfrieze Hof (het complex in aanbouw zijnde flatwo-ningen tussen de Liornestraat, de Nieuwe weg, het toe-komstig ziekenhuisterrein en de Wabenstraat).

Raadsbesluit 24 juli 1962 nummer 7

- 412. Bernard de Vriesstraat (de straat welke de verbinding zal vormen tussen de Lambert Meliszweg en het Weeltje); naar Bernard Simon de Vries (Hoorn 1873 - Bergen Belsen 1945), manufacturier, raadslid van Hoorn 1914-1919.

Raadsbesluit 11 september 1962 nummer 19

- 153. Mecklenburgstraat (Prins Hendrikstraat).

Raadsbesluit 10 november 1964 nummer 21

- 168. Gildeplein (de straat gelegen tussen de Goudsmidstraat en de Metselaarsstraat).
- 192. St. Crispijnstraat (de straat gelegen tussen de St. Eloystraat en de St. Jozefstraat).

Raadsbesluit 12 januari 1965 nummer 38

- 215. Dampden (straten gelegen in het uitbreidingsplan Berkhouterweg).

Activiteiten 1987

Kerkmeijer-de Regtstichting

Maandag 5 januari 1987, na een geanimeerde nieuwjaarsontvangst ten gemeentehuize, vervroegde onze voorzitter de heer Willem Alexander Braasem, zich te mijnen huize. Hij voelde zich enigszins onwel. 't Leek niet verontrustend. Na een medische behandeling en een regelmatig gedegen contrôle, scheen alles op de gewone wijze verder te gaan. Met enthousiasme en genietend van zijn taalvaardigheid leidde hij onze bijeenkomsten. Hoe weinig vermoedden wij, dat het nog slechts van zo korte duur zou zijn. Op 12 april 1987 ging hij van ons heen. Wij gedenken zijn arbeid voor de Stichting met grote dankbaarheid. De vergaderingen op Noorderstraat 18A: we zullen ze zeer missen. Immer bracht hij ons de inspiratie over om het werk voort te zetten, intens levend in de Kerkmeijerentourage, die hem zo zeer aansprak. Willem Alexander Braasem, een bruisend leven en een sobere intense uitleiding daar in Schagen. Zo wenste hij het. Zo is het ook goed. We gaan door met het werk, waarvoor hij mede de lijnen heeft uitgezet waarbinnen we met zo goed mogelijk resultaat kunnen arbeiden.

De Commissie van Beheer van het Westfries Museum te Hoorn benoemde de heer A. G. M. Mok als opvolger van de heer Braasem.

Ook dit jaar verleende de Stichting weer financiële hulp bij de verwezenlijking van diverse restauratieprojecten. Zo kon een bijdrage worden afgewerkt voor herstel van het hekwerk rond het Dalplantsoen, werd steun verleend bij herstel van een schoorsteenstuk in een der Regentenkamers van het St. Jozefhuis, ontving de Stichting Koepelkerk een bijdrage voor haar inspanningen om te komen tot herstel van de imposante R.K. Kerk aan het Grote Noord en werd medewerking verleend aan de tot standkoming van een interieurrestauratie.

Een apart gegeven vormt de aanzienlijke bijdrage, die reeds enige jaren geleden is toegezegd aan de Gemeente Hoorn, om de restauratie te verwezenlijken van de Friezen van de beroemde Bossuizen aan de Slapershaven te Hoorn. Keer op keer is verzocht om een antwoord of men genegen was om de bijdrage te accepteren. Evenzo vele malen werd niet, of op onhebbelijke wijze gereageerd. Intussen tamboeren de Vroede Vaderen alom rond hoe weinig ze kunnen doen om het monumentale bezit in stand te kunnen houden. Men kan er ten gemeentehuize beter eerlijk voor uit komen: men ziet liever sloop en verval om nog meer te slopen, dan behoud, laat staan onderhoud van kunst- en cultuurwerken uit voorgaande eeuwen.

Ook het Westfries Museum vroeg weer de nodige aandacht. Dat betreft dan met name de tuin achter het hoofdgebouw van het Museum. De voltooiing daarvan kon nog niet plaats vinden in verband met de restauratie van de panden aan de Proostensteeg. Het herstel is thans zover gevorderd, dat ook kan worden overgegaan tot verdere afwerking van de tuin. Vooral dank zij de inspanningen van onze overleden voorzitter, de heer W. A. Braasem, kon het gevelfragment, dat eens deel uitmaakte van het imposante tuinhuis van de familie Van Foreest, behouden blijven en kon het worden opgericht als monumentale afsluiting van de tuin. De Kerkmeijer-de Regtstichting verleende hieraan haar volle medewerking. Het spreekt welhaast vanzelf, dat dit ook zal geschieden bij de afwerking van het geheel.

Dit jaar was het vijftig jaar geleden dat de heer J. C. Kerkmeijer werd benoemd tot ereburger van Hoorn. Het was op

Het echtpaar Kerkmeijer-de Regt in de tuin van hun huis aan de Noorderstraat

1 oktober 1937 een terecht eerbetoon aan een man, die zoveel, ja vaak alles overhad om het historisch stadsschoon van Hoorn te behouden. Niet minder heeft hij zich gedurende een reeks van jaren ingezet om het Westfries Museum die plaats te geven onder de landelijke musea, die het toekomt. Het bestuur van de Kerkmeijer-de Regtstichting meende niet beter te kunnen handelen om dit feit te herdenken, dan in samenwerking met het Westfries Museum, een jong iemand een studie-opdracht te geven om een historisch onderzoek te laten verrichten naar historische bouwwerken die de grote belangstelling hadden van J. C. Kerkmeijer. In uitstekende samenwerking met de educatieve dienst van het Museum is een passend onderwerp gekozen en prevaleert het thema dat een komend geslacht zich in weet te zetten voor de waarden, die Kerkmeijer zo hoog achtte.

Het behoeft geen nadere toelichting, dat het werk van onze Stichting aller steun waard is. Wilt u zich daadwerkelijk keren tegen een tijdgeest waarin de zorg voor monumentale zaken steeds meer een randverschijnsel dreigt te worden, welnu gedenk dan thans of later de Kerkmeijer-de Regtstichting. Giften kunt u overmaken op rek. Amrobank 47.52.73.898, ten name van penningmeester Kerkmeijer-de Regtstichting Hoorn en voor verdere informatie is het secretariaat u gaarne van dienst. Namens het bestuur van de Kerkmeijer-de Regtstichting:

A. de Graaf (secr.)
Eikstraat 37
1623 LR Hoorn
tel. 02290 - 1 68 26

De Rondwandelingen 1987

namens de gidsen van „Oud Hoorn”, A. de Graaf, coördinator

Na ons zo geslaagde tienjarig wandeljubiläum en onder de spanning van een te houden Binnenstadsdag en een Nationale Open Monumentendag was de vraag zeer zeker gewettigd: Wat zal het dit elfde jaar worden? Nu, dat kwamen we al snel aan de weet. Conform het oude kampeerliedje: „Hagel en sneeuw, onweer, wind en regen, deren ons niet, we kunnen er wel tegen . . .” verdrongen de wandelaars zich ook dit jaar op de startplaatsen, zelfs bij het meest ongunstige weer. De gidsen, dit jaar vele malen zéér herkenbaar aan het geheven regenscherm gingen vóór en een schare belangstellende deelnemers volgde. Ook dit seizoen mochten we weer een 2.000 wandelaars rondleiden op onze zeven themawandelingen. Daarbij kwamen voor de gidsen nog vele extra werkzaamheden in het kader van de Binnenstadsdag en de Nationale Open Monumentendag. Bij al deze activiteiten ontbrak het ook ditmaal niet aan de ruime medewerking van stichtingen en particulieren. Zij stelden hun panden open ter bezichtiging, gaven vaak een hele avond lang geestdriftig toelichting en zij lieten overduidelijk blijken dat het monumentaal bezit, dat ten aanzien van bewoning en onderhoud niet geringe opofferingen vraagt, hun zeer veel waard is. Een aantal toezichthouders, geformeerd uit de leden van „Oud Hoorn” droeg er zorg voor, dat de bezichtigingen naar behoren konden verlopen. Ook zij toonden daadwerkelijk hun waardering voor onze zomeractiviteiten. Leden van „Oud Hoorn”, neemt ook in 1988 deel aan onze stadswandelingen en toont metterdaad aan wiens zijde u staat!

Oproep Hoornse fotografen

De komende jaren wordt in diverse musea aandacht geschonken aan het feit dat de fotografie ca. 150 jaar geleden werd uitgevonden. Ook het Westfries Museum zal in het najaar van 1988 daarbij stil staan. Dhr. Olivier Havermans is docent Audio Visuele Vorming en zodanig geïnteresseerd in de geschiedenis van de fotografie, en verzamelt gegevens over de eerste Hoornse fotografen.

Van de bekende Hoornse fotografen Bos, Huysen sr. en jr. en van Van Rosmalen heeft hij foto's van personen. Doch wie heeft er foto's van de fotografen zelf, ansichten waarop hun winkel staat afgebeeld, interieur foto's? Wie heeft foto's en gegevens van de fotografen: Donkersloot, Blokker, Geels, Jacobs, Kleintjes, Oosterbaan, Reens, Schlüter, Semplonius, Siewers, Starreveld en Veldhuyzen?

De gegevens worden gepubliceerd in „Oud Hoorn”. Neem a.u.b. contact op met dhr. Havermans, de Wieken 184, Hoorn, tel. 02290 - 3 68 35.

Nogmaals oproep

Radio Hoorn wil de komende maanden aandacht gaan besteden aan de historie van Hoorn. Het is echter niet de bedoeling zover terug te gaan als stadsarcheologe Tosca van der Wal. Deze programma's zullen zich voornamelijk beperken tot Hoorn in de twintigste eeuw. Er is een goede reden voor die beperking. Immers van de belangrijkste gebeurtenissen uit deze eeuw zijn nog tijdgenoten in leven. En het is de bedoeling juist die tijdgenoten aan het woord te laten. Radio is bij uitstek een medium voor de weergave van een stukje „oral history”.

Concreet is Radio Hoorn op zoek naar medewerkers die affiniteit hebben met de recente geschiedenis van Hoorn en die in staat zijn en het ook leuk vinden het nodige spoorwerk te verrichten. Van deze medewerkers wordt verwacht dat zij zich bezighouden met bronnenonderzoek, het samenstellen van een synopsis uit dat bronnenonderzoek dat als handleiding kan functioneren voor de opnames, het selecteren van de tijdgenoten die aan het woord kunnen komen in de programma's en eventueel het actief meewerken aan de interviews en de verwerking van het ruwe materiaal tot het uit te zenden programma. Voor dit toch wel ambitieuze maar boeiende project zijn zowel amateur- als afgestudeerde historici welkom. Radio Hoorn hoopt dat er binnen de gelederen van Oud Hoorn mensen te vinden zijn die hier hun medewerking aan willen verlenen.

Naast het al genoemde programma rond het structuurplan Groot Hoorn is een aantal onderwerpen geselecteerd waar

aan programma's gewijd kunnen worden. Dit zijn:

- voormalige burgemeesters van Hoorn
- Hoorn als garnizoenstad
- de goud- en zilverindustrie in Hoorn
- Platte Tijs
- het weeshuis in de Achterstraat
- Hoorn als vissersplaats.

Uiteraard kan deze lijst nog uitgebreid worden met vele onderwerpen; het vaststellen van de onderwerpen is eveneens een taak van de te formeren redactie.

Leden van Oud Hoorn die er iets voor voelen aan deze bijzondere programma's mee te werken en die zich in het geschetste profiel herkennen wordt uitdrukkelijk verzocht contact op te nemen met Radio Hoorn, Harry van Lunteren, Wisselstraat 6A, 1621 CT Hoorn, telefoon 02290 - 1 03 01. Men kan bellen, schrijven of langskomen in de studio. Harry is over het algemeen 's avonds en in het weekeinde aanwezig. Op de momenten dat hij niet aanwezig is zijn wel andere medewerkers aanwezig die uw naam en adresgegevens kunnen opnemen, zodat hij contact met u kan opnemen.

Nogmaals, Radio Hoorn hoopt op meerdere aanmeldingen vanuit de Vereniging Oud Hoorn. Het is een unieke mogelijkheid om een huidige en een toekomstige vrijetijdsbesteding te combineren.

De Maatschappij van de Moederlijke Weldadigheid te Hoorn

M. Havermans-Dikstaal

In het voorjaar van 1987 hoorde ik van het bestaan van deze vereniging en dat het archief nog vrijwel compleet was, in eigen bezit. Vanaf het oprichtingsjaar waren de boeken aanwezig. Dat intrigeerde mij, omdat ik in het Westfries Museum een kraamkamer had ingericht en een vouwblad had geschreven over kraamgebruiken. Dan blijkt er in Hoorn een vereniging te bestaan, die kraampakketten uitgaaf aan „behoefte kraamvrouwen”. De vereniging wordt tegenwoordig bestuurd door vier regentessen en er worden giften gedaan aan stichtingen met een sociaal doel. Kraampakketten worden niet meer geschonken, het oude „weldadige” werk hoeft gelukkig niet meer, dat is in de jaren zestig gestopt, toen de sociale voorzieningen beter werden en het verouderde systeem van armenzorg beëindigd werd.

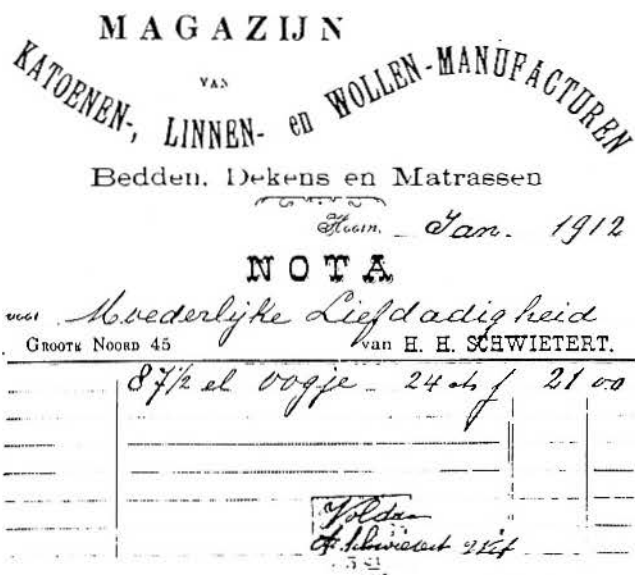
Het archief van de vereniging, een doos vol met boeken en brieven, heb ik eerst op volgorde uitgezocht. Vanaf 1829 is er tot op heden trouw genotuleerd en de eerste twee notulenboeken zijn zelfs met een knipsel versierd, om er een vrouwelijk tintje aan te geven. Iedere uitgave is in kasboeken vermeld en de kraamvrouwen, die een pakket als ondersteuning ontvingen, zijn met naam, adres en geloof in registerboeken terug te vinden. Zo vond ik de naam van mijn overgrootmoeder, die voor haar derde, vierde en vijfde kind een kraampakket „mocht” ontvangen. Zij had toen blijkbaar kleertjes genoeg, want voor de volgende veertien kinderen ontving ze geen pakket van de vereniging meer. Overdaad schaadt?

In de begin jaren van de 19e eeuw was de armoede ongekend groot. Op de 19e januari 1829 stuurde de burgemeester J. C. van de Blocquery een gedrukt rondschriften aan geachte burgeressen van Hoorn. Zij werden verzocht om een geldelijke bijdrage voor het oprichten van een genootschap, dat „behoefte kraamvrouwen en derzelven pasgeborene kinderen van ondersteuning voorziet”.

Koningin Wilhelmina van Pruisen, echtgenote van Koning Willem I had verklaard beschermvrouwe te willen zijn van deze „alleszins lof verdienende instelling”.

Op 2 november 1829 werd de vereniging opgericht en de weduwe Crommelin wordt tot voorzitter benoemd. Er werden regels vastgesteld, waaraan een kraamvrouw moest voldoen om een pakket te mogen ontvangen. De kindersterfte was tot het begin van de 19e eeuw zeer hoog en er gold de eenvoudige regel als het kind overleed, dan werd het pak weer opgehaald.

Buurtmoeders, vertrouwenspersoon van mensen uit een wijk, hielpen de dames aan adressen van gezinnen, waar de nood hoog was. Het was toen een heel andere tijd. De gegoe-de burgerij had geen direct contact met de armen, maar armenzorg was een christelijke plicht en de dames uit de hogere kringen begonnen zich verantwoordelijk te voelen en wilden zich op hun manier nuttig maken. Zij leidden toen een beschermd leven en hadden eigenlijk geen weet van de realiteit; de honger, de ziektes. Voor ons nu moeilijk te begrijpen, toen was het zeer vooruitstrevend om op deze manier naar buiten te treden en daadwerkelijk iets te doen. In Nederland zie je meer van dit soort weldadige verenigingen verschijnen, maar pas na 1840. Hoorn was dus één van de eerste. De vereniging liet bij een naaister en een breister de kledingstukken maken. De meisjes van de naaischool werden ook ingeschakeld en de school ontving een klein „verschot” (naailoon). Zo'n pakket bestond toen uit: 1 hemd, 1 la-

ken, 1 rode luier, 4 witte luiers, 2 hemdje, 2 wollen borstrokjes, 1 japonnetje, 2 halsdoekjes, 2 boven- en 2 ondermutsjes. Die rode luier was van wollen baai en bedoeld om het vocht tegen te houden, de stof was dicht geweven en vettig. Bij de rijken gebruikte men geen rode, maar crèmekleurige wollen luiers, verschil moest er zijn. Deze baaien lap werd om het kind gewikkeld (gebakerd) en met spelden, de „bakerspelden” vastgezet. Dit waren gewone spelden, maar dan veel groter. Nog controleren we bij een baby spelden als het kind langdurig huult, terwijl het eigenlijk niet mogelijk is, er zit nu een veiligheidssluiting op. De veiligheidspelden zoals wij die kennen, komen pas begin 20e eeuw in de kasboeken van de vereniging voor.

Vanaf 1853 werd er een spijsbriefje bij het pakket gegeven, op vertoon van zo'n briefje kon men levensmiddelen verkrijgen. Begin deze eeuw verzorgden de firma J. de Best, Kleine Noord, later Kloppenburg, Rode Steen, en tot de jaren zestig Posthuma, Grote Oost voor een voedingspakket.

In 1903 verscheen er in de kasboeken een nieuwe post, „bakerdiensten”. Indien nodig, besloot men de kosten, toen zo'n zes gulden voor twee weken bakeren, te vergoeden. Tevens werd de baker nu aangeefster van nieuwe adressen. Later nam de vroedvrouw deze taak over.

In het archief bleken ook nog diverse rekeningen te zijn en die geven een beeld bij welke winkels er in de stad gekocht werd en hoe duur de truitjes, luiers en lakens waren. Textielzaken in 1912 waren o.a. H. H. Schwiertert, S. I. de Vries, F. Polak & Co, J. A. Morhaus, de firma Laan, D. Weidema en W. Th. de Flart (magazijn „de Witte Engel”, hoek Breed).

De luiers waren toen 22 cent per stuk en de lakens schafte men aan voor 2 gulden.

Het weldadig genootschap werkte altijd in stilte; liefdadigheid hing je niet aan de grote klok. Het werd gewoon gedaan! Dit stukje geschiedenis van Hoorn verdient toch aandacht en in het Westfries Museum te Hoorn is een kleine tentoonstelling te zien over de vereniging van de Moederlijke Weldadigheid, van 18 december 1987 tot eind maart 1988. Misschien is de interesse gewekt van mensen, die dit artikel lezen. Een brochure is in het museum verkrijgbaar met meerdere gegevens over dit weldadig genootschap.

Waarom HOORN in Japan?

Op 27 juni 1598 vertrokken vijf schepen, genaamd de HOOP, het GELOOF, de TROUW, de BLIJDE BOODSCHAP, en de LIEFDE uit Rotterdam. De bedoeling van deze eerste Rotterdamse expeditie was om langs Zuid-Amerika door Straat Magelhaens naar Azië te varen en niet zoals tot dan toe de gewoonte was om Zuid-Afrika heen langs Kaap de Goede Hoop. Omdat de Spanjaarden al voet aan wal hadden gezet in Zuid-Amerika, namen de vijf schepen niet alleen handelsgoederen mee maar ook veel wapens. Het loonde misschien wel de moeite de Spaanse kolonieën met een bezoek te veren! Dat het een gevaarlijke reis zou worden, stond dus al bij voorbaat vast! Van de vijf hierboven genoemde schepen kwam dan ook alleen het GELOOF in de thuishaven Rotterdam terug. Voordat dit schip Straat Magelhaens bereikte, zeilde het weer naar Holland terug; de BLIJDE BOODSCHAP werd door de Spanjaarden in Zuid-Amerika veroverd; de bemanning van de TROUW werd op de Molukken door de Portugezen vermoord en van het schip de HOOP werd na Straat Magelhaens nooit meer iets vernomen. En het schip de LIEFDE? Dat strandde op 19 april 1600 op de kust van het Japanse eilandje KYUSHU (het meest zuidelijke eiland waarop nu Nagasaki is gelegen). Aan boord waren nog vijfentwintig bemanningsleden over van de honderdtien. Slechts een klein aantal van hen was in staat iets te ondernemen. De Japanners konden zonder enige tegenstand de goederen die zich op het schip bevonden in beslag nemen. De buit bestond behalve uit handelswaar uit een grote hoeveelheid wapens, waaronder achttien kanonnen, vijfduizend ijzeren kogels, kisten met maliënkolders, kurassen en borstplaten. Toen de Hollandse scheepslieden bij het verhoor door de Japanners met behulp van een Portugese missionaris dan ook lieten weten dat zij alleen maar vreedzame bedoelingen hadden, werden ze niet erg geloofwaardig gevonden. Vooral de Portugezen, die al een zekere verstandhouding met de Japanners hadden opgebouwd, zagen in de grote hoeveelheid oorlogsgoederen aanleiding de Japanse shogun (opperbevelhebber) te waarschuwen voor de Hollanders. Maar omdat deze onder de indruk was gekomen van de woorden van de (Engelse) kapitein, William Adams, nam hij de bemanningsleden niet gevangen. Ook doodde hij ze niet, maar in ruil voor al het wapentuig gaf hij ze 50.000 realen en liet ze vrij.

In 1604 werd de Portugese handel, die zich vooral bemoeide met de zijdeprodukten uit China aan banden gelegd. De verhouding tussen de shogun en kapitein William Adams werd echter steeds beter. De laatste werd benoemd tot adviseur en bouwde twee schepen naar Europees model voor de shogun. Adams vestigde zich voorgoed in Japan. Een aantal bemanningsleden keerden in 1605 vanuit Patani in Indonesië, waar een Hollandse vloot lag terug naar huis. Ze hadden een brief bij zich, waarin de shogun aan de Hollanders verzocht in Japan handel te komen drijven. Pas in 1609 werd aan dit verzoek gehoor gegeven. De in 1600 opgerichte Verenigde Oost-Indische Compagnie (VOC) stuurde in dat jaar twee schepen, de RODE LEEUW MET PIJLEN en de GRIFFIOEN naar Japan. De Hollanders werden daar met open armen ontvangen. De basis voor een handelspost te Hirado werd gelegd. Handelswaar was: zijde, peper en lood, en uit Europa: damast, spiegels, Engels laken, goudbrokaat. Maar de zo fel begeerde zijdehandel met China was in handen van de Portugezen. De Hollanders probeerden deze „zijdeschepen” wel te kapen, maar dat bezorgde hen een slechte naam. En het was zaak voor de Hollanders zich voor de Japanners net-

jes te gedragen. Ook het gedrag van de Hollandse scheepsbemanning liet wel eens te wensen over. Strenge straffen werden daarop uitgedeeld.

In 1637 brak er in Japan een opstand uit. De rebellen bleken Christenen te zijn. De Portugese Jezuïeten deden immers al heel lang missiewerk in Japan. Deze opstand werd neergeslagen en betekende tegelijkertijd het einde van het Rooms-Katholicisme in Japan. De Portugezen werden het land uitgejaagd. De Hollanders mochten blijven. Tot er op hun nieuw gebouwde magazijn in Hirado kwam te staan: „Anno Christi 1640”. De shogun wist wel dat de Hollanders christenen waren, maar dat de Hollandse en Portugese godsdienst zoveel op elkaar leken, daar had hij nog niet bij stil gestaan. Het gevolg was, dat het nieuwe magazijn met opschrift moest worden afgebroken. Het vieren van de zondag als Gods dag werd verboden. Bovendien moesten de Hollanders Hirado verlaten en zich vestigen op het eilandje Deshima in de baai van Nagasaki. Dit eilandje had de shogun in 1634 laten aanleggen, als woonoord voor de Portugese handelaars. Hij kon ze op die manier in de gaten houden. Nu de Portugezen allemaal weggestuurd waren, konden de Hollanders het eiland in gebruik nemen.

Het eilandje Deshima was met het vasteland Japan verbonden door een houten valbrug. Bij deze brug stond een wachthuis. In de beginjaren golden er strenge leefregels voor de op Deshima wonende Hollanders. Er mochten geen vrouwen en kinderen op het eiland wonen. Ieder jaar moest de hoofdkoopman (aangesteld door de VOC) een zeer moeizame reis maken naar de shogun om zijn eerbied en dankbaarheid te betuigen, geschenken aan te bieden, nieuws over het westen te vertellen en westerse gebruiken te demonstren. Japan

was een gesloten gebied; de Hollanders vormden het enige contact met de westerse wereld. Toen omstreeks 1798 de VOC werd opgeheven, kwam de handel stil te liggen. In 1815 werden de betrekkingen met Japan vanuit Bâtavia weer hervat. Nadat Japan in 1854 door de Amerikanen min of meer gedwongen werd een handelsverdrag te sluiten, kwam het Nederlandse contact op een zacht pitje te staan. In 1857 werd er toch weer een verdrag met de Nederlandse Handelsmaatschappij gesloten. Vanaf 1858 werd de handel met Japan vrij gelaten.

Opnieuw overleg

In mei 1985 vond opnieuw overleg plaats tussen Japan en Hoorn. Om de eeuwenoude betrekkingen met Nederland als enig westers land te bestendigen bestond een plan om een gedeelte van de Hoornse binnenstad als onderdeel van de toeristische attractie NAGASAKI HOLLAND VILLAGE na te bouwen. Van het eilandje Deshima is nu niets meer terug te vinden; het is in zijn geheel opgenomen in de uitbreiding van de stad NAGASAKI. In Hoorn is niet alleen een belangrijke kamer geweest van de VOC, het Hoornse havenfront zou een prachtige achtergrond vormen voor het al nagebouwd VOC schip PRINS WILLEM. Na veelvuldig overleg in 1985 en 1986 werd besloten de volgende panden in Japan neer te zetten:

Veermanskade, nrs. 2, 3, 4, 5, 6.

Bierkade, nrs. 2 (pakhuis Londen), 5 (pakhuis Hollandia), 13 (pakhuis De dageraad).

Rode Steen, nrs. 15 en 16 en het Westfries Museum.

Onder de Boompjes, nrs. 21 en 22.

Oosterpoort, de voor- en achtergevel worden tegen elkaar aangeplakt.

De scheepsjongens van Bontekoe.

De markthal, die in de vorige eeuw op de Veemarkt heeft gestaan.

Van 9 tot 13 september 1986 werden de desbetreffende gebouwen opgemeten. Van bepaalde onderdelen werden malen gemaakt. Daar moest de Hoornse brandweer met zijn hoogwerker aan te pas komen. Nadien werd in Japan hard gewerkt. Het resultaat ziet u op de bijgaande foto's. Hoewel er veel modern bouw materiaal gebruikt is, lijkt het resultaat toch niet onaardig. Het pand Rode Steen nr. 15 is iets gewijzigd en heeft vier in plaats van vijf traveeën gekregen. De Oosterpoort is wel erg plat geworden en is de „echte” niet meer. En alle huizen zijn rondom de haven, waar de PRINS WILLEM ligt gegroepeerd. Het Westfries Museum ziet u op de foto dan ook tegenover de Hoofdtoren staan. We moeten dan ook niet vergeten dat „Hoorn” in Japan deel uitmaakt van een toeristisch openlucht museum. In de gebouwen zijn ook voornamelijk restaurants en winkels onder gebracht. En het „Westfries Museum” bevat een permanente expositie over de Verenigde Oostindische Compagnie.

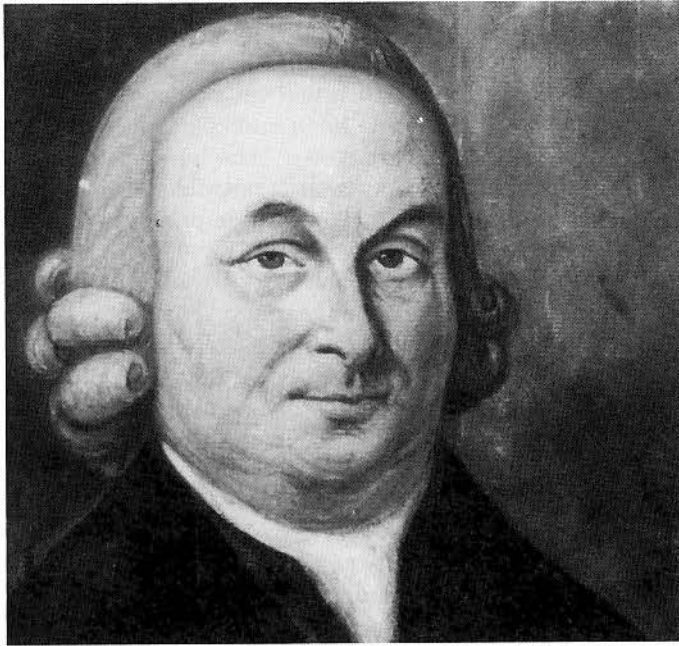
Op 21 maart 1987 werd het Hoornse Japan officieel geopend. Samen met de gefingeerde dorpjes Willemstad en Bloemendam, die bestaan uit kopieën van panden uit andere Hollandse steden en dorpen moet het blijven zorgen dat het verleden in Japan blijft leven.

Bronnen:

- In het spoor van de Liefde; Japans-Nederlandse ontmoetingen sinds 1600, Amsterdam (1986).
- Archief gemeente Hoorn.

In augustus 1787 verscheen er bij Lodewijk Vermande, boek-

Lodewijk Vermande (Dordrecht 1735 - Hoorn 1809)
Boekverkooper en uitgever. Patriot.
Pastel. Collectie

drukker in de Kerksteeg te Hoorn, een merkwaardig boekje. Het bevatte op 14 bladzijden de „Vreugdetonen uitgeboezemd in het nieuwherbouwde Burgersociëteitshuis”. De boezem waaraan ze ontstegen waren, behoorde toe aan de kostschoolhouder Jacob Cramer. De gezwollen stijl van dit literaire kunstwerk brengt de tegenwoordige lezer al snel aan de lach.

„Zaait de helse eigenbaat,
Op uw grond o! Nederlanden
Wangunst, tweedracht, nyd en haat
Breekt zij trouwe vriendschapsbanden,
Stookt zij 't vuur der heerschzucht aan
Om na goed en bloed te staan . . .”

En zo gaat het nog 250 regels lang door. Of ettelijke boekenkasten zo men wil, want er is enorm veel geschreven in die tijd. En dat alles in dezelfde opgewonden stijl die die tijd eigen was. Maar wie daar doorheen weet te kijken, ziet een aantal mensen, ook hier in Hoorn, bezig met het veranderen van een aantal fundamentele zaken, vooral in de politiek. Zaken als het recht toezicht te mogen uitoefenen op degenen die de stad bestuurden. Want dat was tot dan toe voorbehouden aan een heel klein elitair clubje. Tegen de gewenste veranderingen kwam verzet van een meer behoudende groep. Men ging elkaar te lijf met wapens, maar meer nog met pen en papier. Patriotten en Prinsgezinden. In twee voorafgaande artikelen heb ik u al wat verteld over die Patriottenbeweging. Ik zou nu eens willen nagaan, wat die 18e eeuwse Hoornse burgers, die elkaar de ijselijkste beschuldigingen naar het hoofd slingerden, nu eigenlijk wilden.

Onderzoek

In een klein onderzoek heb ik nu al weer een aantal jaren geleden geprobeerd er achter te komen, waarom men hier

in Hoorn elkaar met politieke argumenten om de oren sloeg en als het niet lukte de tegenstander te overtuigen elkaar met de wapens in de hand op straat achterna zat. Door eens uit te zoeken wie er tegenover elkaar stonden, dus door de sociale, religieuze en misschien ook intellectuele samenstelling van de Patriotten- en Oranjegezinde partij te bepalen, was het wellicht mogelijk de oorzaak van de tweedracht op het spoor te komen, al was ik me ervan bewust, dat de strijd in Hoorn niet los gezien kon worden van de Patriottentwisten in de rest van het land.

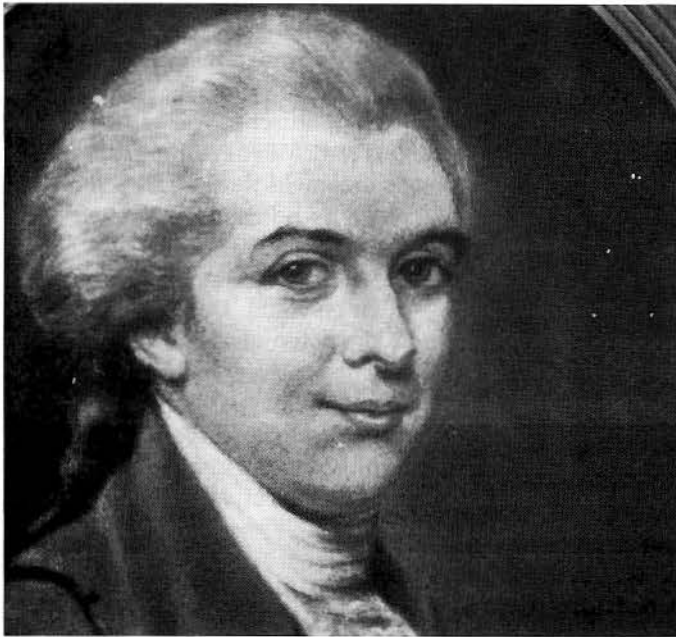
Het materiaal voor zo'n onderzoek is bij de archiefdienst in overvloed aanwezig. Tussen 5 september 1785 en 3 september 1787 zijn er door de twee partijen zes verzoekschriften ingediend bij het stadsbestuur, een bij de Staten van Holland, terwijl er ook nog een door 423 burgers ondertekende notariële akte bewaard is gebleven waarin de reeds ter sprake gekomen elf burgergeconstitueerden werden aangewezen. Deze acht stukken zijn ondertekend door in totaal bijna 1.300 mannen — politiek was in die dagen bij uitstek een mannelijke aangelegenheid — op enkele uitzonderingen na geheel afkomstig uit Hoorn. Die 1.300 vormden meer dan 40% van de mannelijke stadsbevolking.

Voor het onderzoek zijn uit praktische overwegingen 130 van de 1.300 namen geselecteerd. Van deze 130 mensen zijn zoveel mogelijk gegevens verzameld wat betreft levensdata (doop, ondertrouw, begraven), godsdienst, beroep, vervulde ambten en eventueel opleiding en ontwikkeling. Het is opvallend, hoeveel informatie, zij het met wat inspanning, toch nog boven water kan worden gebracht. Dat de onderste sociale lagen, die door de tijdgenoten als het grauw werden aangeduid, minder sporen in de archieven hebben nagelaten dan de leden van de regentenfamilies, was volkomen begrijpelijk. Maar de welgestelde en de kleine burgerij, de middenklassen dus, gaf veel meer prijs dan oorspronkelijk was verwacht. Zoals bijvoorbeeld in het geval van Jacques Henry, geboren in 1729 in Berlijn, overleden op 19 december 1821 in Hoorn en begraven in een gehuurd graf in de Grote Kerk. Wanneer hij naar Hoorn gekomen is, weten we niet, maar het moet vóór 1765 zijn geweest, want op 3 mei van dat jaar ging hij in ondertrouw met Angenietje Crabbendam en betaalde daarbij 3 gulden, een half weekloon, voor de verschuldigde belasting op het trouwen. Dat betekende, dat hij een zeker vermogen bezat, al moet dat minder dan 2.000 gulden zijn geweest. Hij was in ieder geval welvarender dan tweederde van de Hoornse bevolking, dat Pro Deo of „van de arme” trouwde en geen belasting betaalde. In 1806 beoefende hij het beroep van pruikemaker en haarsnijder, in 1811, toen het Frans de officiële, ambtelijke taal was, was hij perruquier. Hij woonde in die tijd aan de zuidzijde van de Turfhaven, ergens tussen de Ramen en de Gouw. Zijn welstand was groot genoeg voor een graf in de Grote Kerk, de duurste en deftigste van de drie Hoornse kerken waarin begraven werd, maar toch ook weer niet zo groot dat hij een eigen „legerstee”, zoals de graven genoemd werden die men in eigendom bezat, kon betalen. Daarmee weten we genoeg om de plaats van deze laat achttiende eeuwse kapper in de Hoornse samenleving te kunnen bepalen. Natuurlijk zijn er mensen waarover het archief minder loslaat, maar onder de 130 die onderzocht werden, is er maar een, een zekere Everardus van Engelen, van wie we niets anders hebben, dan alleen maar de naam.

Resultaat

Wat heeft dit onderzoek opgeleverd?

Toen we de gevonden gegevens op een rij gingen zetten, werden direct een paar algemene lijnen zichtbaar. Zij die sociaal gezien tot de betere standen behoorden, waren bij de Patriotten sterker vertegenwoordigd dan bij de Prinsgezinden. De mindere man vormde daarentegen een groter deel van de aanhang van de Prinsgezinden. Als we naar de godsdienstige gezindheid kijken, zien we, dat er zich onder de Patriotten relatief veel mensen bevonden die niet tot de gereformeerde (nu Nederlands hervormde) staatskerk behoorden. Dat gold vooral voor de doopsgezinden. Doopsgezind zijn betekende in Hoorn Patriot zijn. Bij de Prinsgezinden kwamen meer mensen voor die buiten de stad waren geboren en ook was bij die groep de gemiddelde leeftijd hoger. 45 jaar bij de Oranjegezinden tegen 39 jaar bij de Patriotten. Vreemd is, dat onder de Patriotten verscheidene leden van vooraanstaande regentenfamilies werden gevonden. Vreemd omdat de regenten belang hadden bij het laten voortbestaan van de bestaande toestand. Bij hen lag immers de politieke macht en na de door de Patriotten gewenste veranderingen zouden zij die macht met anderen moeten delen.

Herman Verloren (Hoorn 1748-1800).

Lid van een vooraanstaande Hoornse regentenfamilie, schepen, klerk VOC Prinsgezind.

Pastel. Collectie Westfries Museum.

Verklaring

Waarom had de burgerij zich in zo grote getale tot de ideeën van de Patriotten bekeerd? De burgerij, wie waren dat eigenlijk? De kleine winkeliers en ambachtslieden van de Turfhaven en de Nieuwsteeg, een paar groothandelaren en sommige vertegenwoordigers van de vrije beroepen zoals dominee Engelbrechts van de Grote Kerk of notaris Sant die in Hoorn de afdeling van de Maatschappij tot 't Nut van 't Algemeen op poten hielp zetten. Het waren in dit laatste geval niet de artsen, predikanten, notarissen en juristen die voortkwamen uit de regentenfamilies. De burgerij werd gevormd door mensen die in het algemeen ontwikkeld genoeg waren om te weten, wat er buiten Hoorn gebeurde. Ze lasen de nieuwe, zeer kritische opiniebladen als „De Politieke Kruyer” en de „Post van de Neder-Rhijn”. Ze zullen hun ideeën onder meer hebben opgedaan in de boeken Betje Wolff en Aagje Dee-

ken, die een tijdlang bij de Hoornse uitgever Tjalling Tjallingius het licht zagen. Ze zagen om zich heen in een stad waarin zo'n tweehonderd jaar lang handel en scheepvaart het hoofdmiddel van bestaan was geweest, steeds meer mensen tot armoede vervallen, omdat handel en scheepvaart verdwenen en werkloosheid hand over hand toenam. Zij probeerden er zelf wat aan te doen door als een soort werkverschaffing fabrieken op te zetten, zoals de doopsgezinde houthandelaar en predikant Cornelis Ris met zijn Vaderlandsche Maatschappij. Zij stuurden een verzoekschrift aan het stadsbestuur om de haven te laten uitdiepen zodat de verdwenen scheepvaart zou terugkeren. Maar bovenal kozen zij voor de Patriotten die de ongewenste ontwikkelingen zowel op politiek als economisch gebied aan de prins van Oranje en zijn aanhangers verweten.

Maar er was meer. In theorie kon ieder burger mits hij een zeker vermogen bezat ter boongang gaan, dat wil zeggen, deelnemen aan de ingewikkelde procedure waarmee burgemeesters en schepenen gekozen werden. In werkelijkheid bepaalde de vroedschap wie ter boon mocht gaan. In de vroedschap zaten de leden van de paar families die het bestuur over de stad stevig in handen hadden en met de boonlijsten wel zo wisten te manipuleren, dat alleen hun aanhangers er op stonden. Onder deze toplaag van regenten had zich langzamerhand een laag van niet zo heel rijk maar toch welvarende burgers gevormd die op grond van het boonrecht tenminste een aandeel in de verkiezingsprocedure opeisten. Er waren veel niet-gereformeerden onder, die al sinds het begin van de Opstand tegen Spanje van de boongang waren uitgesloten. Toen was deze uitsluiting misschien nog te verdedigen, nu omstreeks 1780 in een tijd van veel grotere tolerantie tegenover andersdenkenden niet meer algemeen aanvaard. Die uitgesloten waren bijvoorbeeld welvarende katholieken als de makelaar Walraven Waardenburg, maar bovenal de doopsgezinden. Deze laatsten vormden een kleine maar wel belangrijke minderheid in de Hoornse samenleving. Hun welvaart berustte op ondanks de slechte tijd nog goed lopende ondernemingen. Ondernemingen die waren opgebouwd door hard werken en een sober leven. Zij hadden niet zoals de gereformeerden aan de verleiding bloot gestaan na een bloeiende onderneming te hebben opgebouwd de commercie de rug toe te keren en hun zoons rechten te laten studeren om in de politiek te kunnen gaan. Zo'n goed draaiende onderneming was de smeersmelterij annex huidenhandel van Arends aan de Varkenmarkt, nu Dubbele Buurt. Deze familie van Mennisten, zoals de Doopsgezinden ook wel werden genoemd waren in het begin van die eeuw uit het Deens-Duitse grensgebied naar Hoorn gekomen. Nog zo'n onderneming was de houthandel van Cornelis Ris, steil in de leer maar genoeg sociaal voelend om de Vaderlandsche Maatschappij op te richten om werkloze medeburgers aan werk te helpen. Al deze mensen zagen zichzelf als het volk dat recht had op behoorlijk bestuur. Bestuur dat zij zelf konden kiezen en waarop zij zelf eventueel toezicht konden uitoefenen. Omdat zij zagen, dat alleen door de veranderingen die de Patriotten wilden doorvoeren die gewenste invloed gerealiseerd kon worden kozen zij voor die partij.

Dat de Oranjegezinden meer vreemdelingen onder hun aanhangers telden, hangt samen met het feit dat de mindere man sterker bij deze partij vertegenwoordigd was. En onder de mensen met een laag of helemaal geen inkomen waren nogal wat immigranten die vooral uit oostelijke streken hier naar toe gekomen waren in de hoop op een beter bestaan en daarin niet geslaagd waren. Zoals een Willem Ordelman uit Neede in Gelderland die in 1802 vanuit het Huiszitten Ar-

T A M B O E R S

Nieuwe-Jaars Zegen-wensch, Aan de Edele Hooge Magten van 's Lands en Stads Bestier, en de Manhafte Burgery, der vermaarde Koop-Stad HOORN.

Door 't Jaar na **C H K I S C U S** gekroonze **A N N O 1787.**

Zeer ecklig is de tyt, in zyn omstandigheden,
Wie is hier thans verlyt, gerust en wel te vreden?
Beschouwt men eens de faet, van 't drukkent Nederland,
Het is vol twist en haet, of smert aen alle kant,
Vol tweedragt en vol tyt, wort Nederland bevonden:
En daer by ook zo is 't, vol zware gruwelzonden;
De zonden meer en meer, nemen nog daeglyks toe,
Daerom zendt God den Heer, aen Nederland de roe,
Of Volk van Nederland, 't is of men God hoort spreken,
Ik zal uw Eendragts baer, aen duyzent slukken breken,
Zo gy van al uw zond' niet krygt een walg en schrik,
't is waerlyk of Hy zeyt, of volk ik moet u haten,
Om dat gy in dees tyt; my schand'lyk gaet verlaten,
Of ben ik niet dien Heer? die uw nog heft gespaert,
Ben ik die God niet meer? die Neerland heeft bewaert,
Heb ik uw niet geskerkt? als iemant uw benouwen,
Heb ik niet ingewerkt? als gy op my vertrouwen,
Betuygt eens tegen my: wat quaet heb ik gedaen?
Of Volk waarom zyt gy, zo van my afgegaen?
Wel Nederlanders ag! laet ons van God niet wyken;
Eer Hy zyn vrede vlag, voor eeuwig eens zal flyken,
En dan is het te laet, dan helpt geen naer geklag,
Ja dan geen zugten baet, maer dan is 't eeuwig ag,
Nu is de herte wensch, van alle de TAMBOEREN,
Dat God een ieder mensch, haer herte wil ontroeren,
Ag! dat men zeer gefwint, op Gods wege niet,

Kom gaen wy eens gezint, tot God in het gebed,
of Alvermoegend Heer, beslist dog Neerlands zaken,
Op dat het volk niet meer, in twist en tweedragt raken,
Ag! help ons dog gefwint, of groote hemel Heer,
Op dat men eens gezint, mag leven als wel eer,
Kom laten wy te gaer, ook 's Heeren goedheyd pryzen,
Wyl Hy voorleden jaer, zyn gunst ons kwam bewyzen,
Den tweede maent van 't Jaer, op den dertiende dag,
Toen h orde men voorwaer, een naer en droef geklag,
Men hoord aen alle zy, de nare klokken kleppen,
Want in de Mourery, daer ging de brant zig repen,
Maer dog na die ur tyt, was dit alarm gedaen,
Men zag ieder verlyt, weer na zyn woning gaen,
Wel moet men dan voorwaer, Gods goetheyt hier niet loven,
Kom smeken wy te gaer, om zyn zegen van boven,
of Heer schenkt door uw kragt, en door uw sterke hant,
Veel zegen en eendragt, de STATEN van Holland,
En wilt zo vroeg en laet, met uwen gunst beffrolen:
De Hooge RAED van STAET, en STATEN GENERALEN.
En Neerlands ERFPRENS, weest hem een zonnelychyn,
of Heer laet dog alzins, zyn huis voorpoedig zyn,
Uw hant geleit hem Heer, in hoogst deffels daen,
Bekroon zyn hooft met eer, zyn herte met genaden,
Weest ook zyn huisgezin, Een steun en toeverlaet,
Zegent zyn GENALIN, en 't VORSTELYKE SAET.
Zegent in alle ding, GECOMMITTEERDE RADEN;
Wilt haer vergadering, met zegen overladen.

Maeck haer te zamen Heer, door zegening verlyt,
Zegent zo meer en meer, den AMBIRALTYT,
En HOORN'S OVERHEYT, of God wil haer Personen,
In deze bange tyt, met uwen Gunst bekronen,
Gy hebt in deze Staat, ons Hoogschoort nog gespaert,
Ag! dat zyn belle schat, by Jezus wert bewaert,
Wilt dog in alle ding, tot hem met zegen naed'raen,
Uw Geest en zegening, rust op ons BURGERVAERDEN.
De VROEDSCHAP hier ter Heer, en SCHIPPENS altegaer,
De Heer schenkt haer in vrede, zyn zegen in dit Jaer,
Uw Geest rust dog of Heer, op al onze LEERAREN;
Op dat zy meer en meer, uw woort oprecht verklaren.
De TAMBOERS nu te gaer, die wensche in 't gemein,
Heer zegen in dit Jaer, ook ieder CAPITEIN,
In ieder LUITENANT, SOUS LUITENANTS ook meden;
Uw alzegend' hant, die rust op haer in vreden,
Ons VAANDRIGS altegaer, en ieder SERGEANT.
En ROTMBESTERS schenkt haer, uw zegen en bystand.
Wilt ons TAMBOER MAJOR, en ook de CORPORALEN,
of Heer uit 's Hemels C'oor, met uwen gunst beffralen,
Schenkt ook de MAATSCHAPPY, ten oosten en ten west;
Als mee de VISSERY, I w zegen Heer ten best.
Wilt KOOPMAN, WINNKKELI, en alle AMBAGSLIEDEN,
'T zy elders of alhier, uw dierbe zegen bieden,
of God van groot magt, laet HOORN'S BURGERY;
Door liefde en eendragt, steeds leven vry en bly.

T A M B O E R S N I E U W - J A A R S - L I E D T. Op de luyt/ Wat is myn hart vervult met suart.

Miens heert leit niet door 's jaer bedriekt,
Geheert als neergebaken,
of bedriekt als reudagts haer/
Schout zhang gheest verhoeken.

Ag! wiert bestit de volke eluist/
Alagt min in eendragt leben;
Dan zal de Heer gelijk wiel eer/
Kan ons zyn zegen geben.

Camboers te gaer in 't nieuwe Jaer/
Smeken han uw of Oereu;
An schreit voorpoet in oberloet/
Kan hun die ons regeereu.

Taat leben by ons Burgery/
Door lie:den eendragt zamen;
Ew in de eer volsalig Heer/
Ja nu en altoos Anen.

HENDRIK BIMAN.

Te HOORN, Gedrukt by JAN VAN SLEE, Boekdrukker en Drukoper op 't Oude Noord.

In de boekken van den heer
H. de Boer te Goorn
1922

menhuis aan het Waaitje begraven werd op het kerkhof van de Noorderkerk.

Ik ben van mening, dat het verschil in gemiddelde leeftijd tussen de aanhangers van de twee groepen verklaard moet worden uit de omstandigheid, dat nieuwe ideeën eerder jonge mensen aanspreken dan ouderen. Er was een familie Spaarkogel, waarvan de vader tekende op de Oranjelijsten en de zoon op die van de Patriotten.

Dan de regenten die een koers insloegen, volkomen tegengesteld aan wat verwacht mocht worden. Het bekendste voorbeeld daarvan is Bernardus Blok, secretaris van het College van Gecommitteerde Raden, dat zetelde in het tegenwoordig Westfries Museum. Hij was de ziel van de Hoornse Patriottenbeweging. Het lijkt me zeer waarschijnlijk, dat hij net als een paar andere dwarsliggende leden van Hoornse regentenfamilies zoals Jan Hendrik van Stralen, Zacheus van Foreest en Cornelis Carbasius zich aan de kant van de Patriotten schaarde, omdat hij geen toegang had tot de vroedschap. In deze colleges in de Hollandse steden zaten de mannen die de macht hadden. Zij verdeelden de winstgevende baantjes en schiepen daardoor een hele rij van afhankelijke lieden. Zij stuurden vertegenwoordigers uit hun midden naar de Statenvergaderingen van het gewest en naar de Staten-Generaal en bepaalden daardoor de landspolitiek. Iedere regentenzoon met een beetje ambitie droomde ervan lid van de vroedschap te worden. Maar broers of vaders en zonen konden niet tegelijkertijd in de vroedschap zitten. Voor Bernardus Blok die uit een Enkhuizer familie kwam werd de toegang tot de vroedschap in die stad versperd door zijn oudere halfbroer Anthony, bij Jan Hendrik van Stralen was het zijn broer Abraham, bij Zacheus (waarschijnlijk een schuilnaam voor Joan) van Foreest diens broer Dirk en bij Cornelis Carbasius diens broer Hendrik. De jongeren uit de regentenfamilies liepen over naar de tegenpartij, omdat ze hoopten, dat zij de opvallende plaatsen konden innemen, als het de Patriotten zou lukken de Oranjeklanten van het kussen te verjagen. Dat lukte even in Hoorn in september 1787, maar toen de Prinsgezinden met Pruisische hulp de orde wisten te herstellen, moesten al die nieuwbakken vroedschapsleden, als ze niet over voldoende relaties beschikten, hals over kop naar de Zuidelijke Nederlanden of Frankrijk uitwijken.

Locale variaties

In dit alles verschilde Hoorn niet zo veel met de andere Hollandse steden. Ook daar waren niet-gereformeerden uitgesloten van ambten bij het stadsbestuur, ook daar was de economische situatie over het algemeen slecht. Ook daar waren de Doopsgezinden, zo ze voorkwamen, in meerderheid de Patriotse zaak toegedaan.

Toch zijn er wel verschillen. Hoorn was, zoals ik al eerder zei, in meerderheid Oranjegezind en verschilde daarin duidelijk van Alkmaar, dat overigens de meest Patriots gezinde stad van het Noorderkwartier was. Van de 1.300 handtekeningen die onder diverse verzoekschriften en akten werden gezet behoorden er 800 aan Oranjegezinde burgers en slechts 500 aan de Patriotten toe. De vroedschap was tot aan het moment waarop de Patriotten met zachte doch besliste hand de samenstelling ervan wijzigden, in meerderheid Oranjegezind.

Een verklaring voor dit verschijnsel valt op dit moment nog niet te geven. Het zou kunnen zijn dat een belangrijk deel van de Prinsgezinde aanhang kwam van het personeel van de Admiraliteitswerf op het Oostereiland. De Admiraliteit kan vergeleken worden met onze marine. De prins van Oranje die onder meer opperbevelhebber van de vloot was, werd door het admiraliteitspersoneel gezien als een beschermer van hun belangen tegenover de regenten. Het is ook mogelijk, dat men in Hoorn, waar in naam de burgerij via de boongang nog een zekere invloed op het bestuur kon uitoefenen, het bestaande systeem nog zo slecht niet vond en daardoor minder geneigd was de zijde van de Patriotten te kiezen.

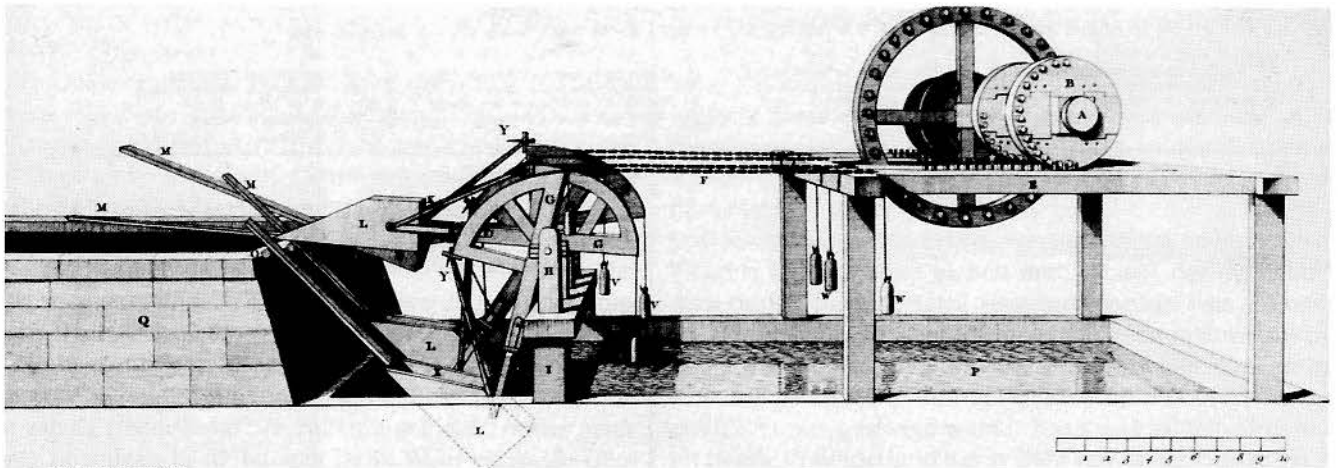
Het argument waarmee de Hoornse Patriotten voor de burgerij invloed op het bestuur trachten te verkrijgen is ook ontleend aan de Hoornse situatie. Men durfde nog niet met een overtuigende redenering aan te tonen dat de burgerij recht had op een aandeel in het bestuur. Neen, men ging bewijzen, dat in 1422 aan ieder die een zeker bezit had, het recht kreeg burgemeesters en schepenen te kiezen. In de loop van de tijd was dat recht, het boonrecht, door het stadsbestuur steeds meer beperkt. En nu, zo redeneerden de Patriotten, moest die oude ideaal geachte toestand hersteld worden. Men gebruikt dus de Hoornse geschiedenis om voor die tijd moderne wensen te formuleren. Die methode werd overigens wel in het hele land toegepast.

De Patriottenbeweging in Hoorn verschilde in wezen niet zoveel met die in andere steden, maar de locale variaties zijn interessant genoeg voor een aparte studie.

Alle foto's H. Koelman, Hoorn.

Een door de Patriot Albert Ferdinand Oortgijsen ontwikkelde tuimelschepmachine, waarmee in samenwerking met een windmolen een betere bemaling van de polders mogelijk zou zijn. Kenmerkend voor de nieuwe geest aan het eind van de achttiende eeuw was een toenemende belangstelling voor natuurwetenschappen. Deze was een goede voedingsbodem voor nieuwe uitvindingen, zoals de onderstaande.

Verzameling gedrukte stukken Archiefdienst Westfriesse Gemeenten.

Stadsbeeld – restauraties wijzigingen – verval

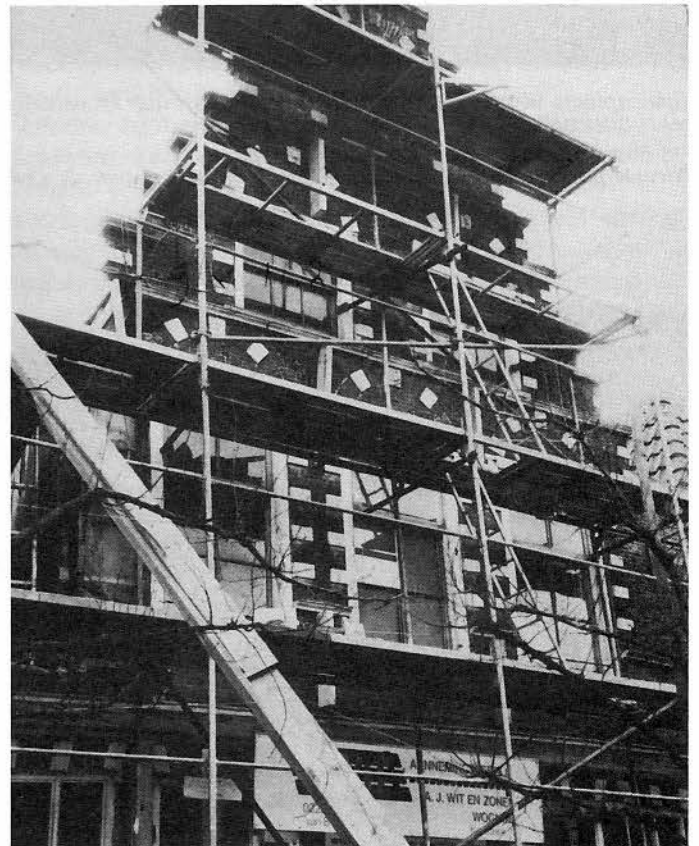
J. M. Baltus

d.d. 15 november 1987

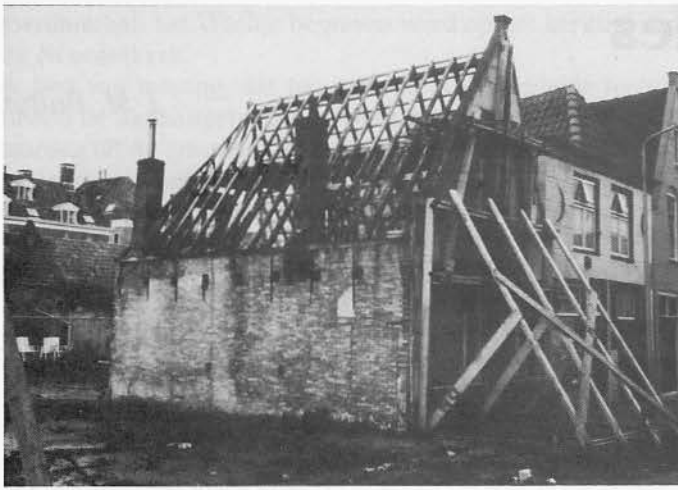
Grote Havensteeg 20 (beeldbepalend)	Groentezaak; Jugendstil-exterieur wordt gerestaureerd.
Grote Noord 25-31 (inclusief monument)	Bouwwerkzaamheden t.b.v. C&A in volle gang.
Grote Noord 15 (monument)	R.K. Kerk uit 1882. <i>Stichting Koepelkerk</i> ijvert voor restauratieplan.
Grote Oost 19 (beeldbepalend)	Woonhuis. Restauratie nadert voltooiing.
Hoofd (monument)	Historische aanlegsteiger en wandelhoofd behoeft dringend herstellingsbeurt.
Hoofd 2 (monument)	Hoofdtoren uit 1532; behoeft dringend restauratie.
Kerkplein 29 (beeldbepalend)	Woonhuis. Wordt vernieuwd in monumentale stijl.
Kerkplein 30	Gesloopt voor aangepaste nieuwbouw.
Kerkplein 30A	wordt gesloopt in monumentale met behoud van voorgevel.
Kerkplein 39 (monument)	Voormalig Sint-Jansgasthuis uit 1563, ook Boterhal genaamd. Restauratieplan in behandeling. Nieuwe functie toebedacht in beeldende kunst-sector, o.a. SBK en Kunstenaarsver. Hoorn e.o.
Korenmarkt 14-15 (beeldbepalend)	Ondergaat flinke herstellingsbeurt
Oostereiland (beschermd stadsgezicht)	Plan voor nieuwbouw als uitbreiding van de gevangenis. Dit houdt een betreurenswaardige aanslag in op Hoorn historisch stadsgezicht vanuit zee.
Oude Doelenkade (beschermd stadsgezicht)	Aantasting van Hoorns havengezicht door Volendamachtige uitwassen. Stormloop van horeca op nu nog vrij gave stadsbeeld dreigt succes te hebben
Proostensteeg 15-17	Restauratie t.b.v. Westfries Museum nadert voltooiing.
Ramen 11 (monument)	Brede trapgevel van het Haarlemse type, restauratie gestart.
Ramen 29 (monument)	Voormalige pastorie Doopsgezinde Kerk. Fraai herenhuis uit 18e-eeuw. Restauratie wordt gestart.
Westerdijk (Provinciaal monument)	Stadsbeeld wordt aangetast door nieuwbouw vijfsterrenhotel op de plaats van het Witte Badhuis. Ook plan voor aanleg nieuw recreatiegebied tegenover Grote Waal met buitenproportionele afmetingen (eilandaanleg, dijkafraving etc.)
Zon 11 (monument)	17de-eeuws woonhuis (thans opslagruimte). In staat van verval.
Jeudje en Buurtje (beschermd stadsgezicht)	Braakliggend terrein in gebruik genomen als parkeerruimte.

Nieuwbouw C&A nadert voltooiing.

Ramen 11 in de steigers.

Kerkplein 29.

Korenmarkt 14-15.

Binnenplaats Westfries Museum; werkzaamheden aan Proostensteegpand.

Nieuwe parkeerplaats aan Jeudje, bijna leeg op een door de weekse dag.

Handel en wandel op en om de Italiaanse Zeedijk

winter 1987 - Giel van der Zel

In mijn tweede artikel neem ik u mee de Italiaanse Zeedijk op. Mijn verhaal begint bij het „Pleintje”, aan het begin van de dijk en eindigt bij de Botter- en Jan Haringsteeg.

De geschiedenis van de Italiaanse Zeedijk gaat terug tot het begin van de 16e eeuw. We vinden bij Velius, de Hoornse kroniekschrijver, in het jaar 1518: „ Ook werden dit jaer de fundamenten geleyd van den Stadsmuur tusschen de Pompsteeg en 't Hoofd en werd een stuk weegs van den voorschreven muyr noch den selven Herfst meest opgemeakt”. En in 1615 maakt hij melding van een geschil tussen de Raad van Hoorn en „de Bueren” op den Nieuwendam: en dat om 't onderhoud van den Zee-dijk gaende van 't Hoofd achter den voorschreven Nieuwendam heen tot aen de Vijzelstraet”. In de tweede helft van de 16e eeuw is er aan de noordzijde van de Italiaanse Zeedijk, de Pompsteeg en de Bottersteeg al lang sprake van bebouwing. Later komen daar ook de Melknapsteeg en de Brouwerijsteeg bij. In 1648 wordt begonnen met het bouwen van huizen aan de zuidzijde van de dijk.

Maar nu weer terug naar de 20ste eeuw. De huizen langs de Italiaanse Zeedijk zijn in de loop van de 19e eeuw in verval geraakt en hier en daar zijn er gaten in de bebouwing gevallen. In het straatnamenboekje van 1903 ontbreken de even nummers 2 t/m 16. Maar dit is logisch: de zeven woningen werden daar pas in 1904 voltooid en volgens officiële gegevens toen „bewoonbaar” verklaard.

Ik neem aan dat het voor die tijd braakliggende grond is geweest. Het eerste bewoonde huis aan de even zijde is dan ook nr. 18, met Th. Duivens, tuinman van beroep. Op nr. 20 woonde een destijds zeer bekende figuur: de houtdraaier Henk Bergkamp (later verhuisd naar de Modderbakken nu Vollerswaal, zie kwartaalblad Oud-Hoorn, september 1987, blz. 74). Oud-Hoornsen hebben zeker de zoons van Bergkamp: Piet, Jan en Henk nog gekend. Er was ook nog een dochter, maar haar naam ben ik vergeten.

Uit mijn straatnamenboekje blijkt vervolgens dat op de oneven nummers mensen met allerlei beroepen woonden, waaronder natuurlijk ook twee vissers: Jan v. d. Rol. L. Vingerhoed en A. J. Piels. Met de kaasknechten valt het wat tegen, alleen J. Olthoff en een Henk v. d. Rol, maar die is kaasdrager. Waarschijnlijk is hij werkzaam geweest in de Waag op de Rode Steen. Er woonden nog twee handelaren aan de oneven kant. Zij waren handelaren in vis, namelijk W. Tros en Barend de Jong (deze deed ook in fruit). En dan kom ik nog een apart beroep tegen: „paraplumaker”. Dit is M. Koster. Tussen de bekende Hollandse namen, zoals De Bruin, Groot en Van der Berg, zie ik ook een weduwe Meganiers staan. Zij woont in bij vishandelaar Barend de Jong.

In 1912 is de toestand radicaal veranderd en vind ik vogels van diverse pluimage wat beroepen betreft, ook op de Italiaanse Zeedijk. Er woont nog een aantal oude bekenden uit 1903 aan de dijk, zoals Henk van der Rol. Hij is echter geen kaasdrager meer maar zonder beroep, dus vermoedelijk in ruste. Olthoff heeft de kaas er ook aan gegeven en is fabriekarbeider geworden. W. Tros is zijn stiel trouw gebleven, vis-venter dus. Zelfs in het boekje van 1928 vinden we hem nog terug.

De losse arbeiders hebben in 1912 de overhand gekregen. J. Boersma, die op nr. 6 woont en kapitein is op de Rotterdammerboot zorgt voor wat status op de dijk. Na de woningen

2 (pakhuis) t/m 16 wordt op 16a aangegeven: „open ruimte”. Daar wordt in 1926 drukkerij Edecea gebouwd.

Mevr. Harder-Opmeer heeft mij toen ze nog leefde over haar herinneringen verteld: „Er werd wat afgespeeld op het „pleintje”. Tegen de schemering gingen we de straat op, boterham in de hand. Dan werden er allerlei spelletjes gespeeld, o.a. poef, poef, een soort verstoppertje. Dat doen ze tegenwoordig niet meer.

Dan weet ik nog een mooi verhaal over brood. Dat haalden we bij bakker De Graaf. Hij had zijn winkel op de dijk, nr. 63. Later was hier een sigarenwinkel van Van Doorn gevestigd. Bakker De Graaf kwam ook aan de deur. In de winter was mijn vader wel eens zonder werk. Hij was schilder. Het was dan krappe kousen (weinig geld) bij ons thuis en dan pofte mijn moeder wel eens. Dan zei mijn broer Jan: „Moeder, daar komt de bakker!” Dan verstopte zij zich in de kast. Bakker de Graaf kwam dan binnen en zei: „Zo, Jan, waar is je moeder?” „Daar in de kast”, zei mijn broer. De Graaf lachte dan en zei: „Kom er maar uit, Naatje! Je krijgt van mij wel brood en met de centen komt het heus wel goed”. En dat kwam het ook wel, want daarin was mijn moeder reuze precies.

Er was ook een man in de buurt en die dronk nogal, laat ik maar zeggen, flink. Loon gevangen en hup naar café Groenewoudt op het Achterom. Nu, en dan kwam hij thuis met zijn kornuiten en dat draaide meestal op vechten uit. Dan kwam zijn vrouw naar buiten en riep: „Kom maar mensen, de voorstelling gaat gewoon door!”. . .

Maar toch was het een gezellige buurt. 's Avonds, bij mooi weer zat alles buiten en iedereen kende ook iedereen; dat is nu wel anders.

En met de landbouwfeesten in 1924 werkten we allemaal mee aan de versiering, want er waren op de Zeedijk ook mooie erebogen.”

Tot zover het verhaal van mevr. Harder. We pakken de draad weer op en treffen in 1928 veel mensen aan die zich met de houtbewerking bezig hielden.

Wel drie timmerlieden, drie kistenmakers en dan nog twee houtbewerkers, verder een gezelschap met verschillende beroepen.

Merkwaardig, maar onze vissers laten het geheel afweten, en slechts één kaasknecht heeft zich gehandhaafd, nl. A. Schuurman, die we later als conciërge van Edecea tegenkomen. In 1964 is het droevig gesteld met onze Zeedijk. Indien we gaan tot de Jan Haringsteeg is het vooral de onevenzijde die in verval is geraakt.

Vanaf nr. 7 t/m nr. 31 het bekende bordje „onbewoonbaar verklaarde woning”. Aan de even zijde valt het erg mee.

Daar is zelfs sprake van min of meer renovatie, en gedeeltelijke nieuwbouw. We weten nu ondertussen dat ook aan de oneven kant nieuwbouw is verschenen.

We blijven nu even aan de onevenzijde en gaan een kijkje nemen in de Bottersteeg, reeds bekend van de kaart van Jacob van Deventer in 1560.

De naam duidt op de visserij, die toen al hier bloeide, maar toch wordt ook gedacht aan boter of butter i.v.m. de markten die in dit deel van de stad plaats vonden.

We raden er maar niet verder naar. Jammer genoeg is hier geen bekendheid met de bewoners in 1903, het wordt 1912 voor we een overzicht hebben.

er werd wat afgespeeld op straat. . . v.l.n.r. zien we Jane van Kalken, To Holtes, Marie Vonk, Henk Vonk, Annie Vonk, Maurits Mann, Zus Bakker, Alie Doets, Marie(?) Bakker, Meisje Takken, Trien Hofman, Marie Verwey en Emma van Diepen.

Een kleine steeg, dus ook niet veel bewoners, wel weer met een gemengde beroepsbevolking. Bottersteeg 5 geeft zelfs geen bewoner aan. Misschien was dit pand destijds net niet bewoond; er was toen geen woningnood. Verder zien we twee mannen wier beroep een geheim blijft, er staat „onbekend”, en bij de ander wordt geen beroep vermeld.

Nu een zoutziedersknecht in de gelederen: Corn. Machielse, hij moet wel haast een werknemer zijn geweest van **De Toekomst** aan het ABC.

Piet Loos is werkzaam bij de gemeentereiniging; die zat goed, want zei men vroeger: die heeft „een vaste baan”.

En dan toch een visser en een met een bekende naam op het gebied van de visvangst Joh. de Best Jzn. (dit moet er wel even bij) ter onderscheiding van andere De Besten.

J. Groes en Cornelis Kroonenburg waren beiden koopmannen, nu dat zal er wel naar geweest zijn, lijkt ons een nogal wijsd begrip, je kunt er alle kanten mee heen.

Wie treffen we in 1928? Jawel, Arie Buis, grasmaaier; dit beroep werd dan toch niet alleen door de Duitse hannekemaaiers uitgeoefend.

En dan niet minder dan zeven „arbeiders”, sommige met de aanduiding „los” erbij, dat was weer even anders, dat scheelde een stuk op de maatschappelijke ladder.

Was in 1912 op nr. 5 de bewoner onbekend (of zoals is gezegd onbewoond), in 1928 was het er een gezellige boel geworden, de wed. C. Wittebol had niet minder dan drie kostgangers. Te weten Jb. Bakker, los arbeider, Joh. Buis, transportarbeider en A. Jongert, los werkmans. Het verschil tussen los werkmans en los arbeider is ons niet erg duidelijk! Een van de bekendste bewoners was destijds Jn. Pool altijd aangeduid als „Lange Jan Pool”. Hierover vertelt mevr. Polman-Langereis (inmiddels overleden): „s Winters en zomers liep hij altijd met een lange jas aan, pet op en das om, al was het nog zo warm, ik had ook het idee dat hij zich nooit waste. Hij ging altijd met een zak op de rug naar de Nieuwendam, bij Schottee de Vries, de straat wieden, zowel voor het woonhuis (Nieuwendam nr. 9) als voor de kaaspakhuisen, en dan mocht er geen rommel achterblijven, dat ging alles in de zak.

Toen is hij ziek geworden en moest hij naar het ziekenhuis. Volgens zeggen moesten de zusters hem helemaal schoon krabben. Of dit waar is weet ik niet maar het zou me niet verwonderen; een paar dagen erna is hij overleden, zijn lichaam was er niet meer op ingesteld. Maar het is natuurlijk ook mogelijk dat Jan Pool gewoon ernstig ziek is geweest. Men praatte toen ook nogal veel. De „Paardenworst” was ook een speciaal figuur die woonde ook in deze buurt; ik meen dat hij Dudink heette, volgens mijn vader was hij van goede komaf. Hij had zelfs een dochter in Den Haag, rijk ge-

trouwd; we riepen hem altijd na: „pu, pu, paardenworst” maar dan moest je maken dat je weg kwam. Hij is nog vrij oud geworden, hij woonde later in het logement op de Zon van Klaas Smelik. Ik zie hem nog voor me, met zijn grote baard.”

We gaan weer op pad, steken over naar de Jan Haringsteeg, genoemd naar Jan Haring „Uyt een luyk in de borst geschoten, dat hy aanstonds dood bleef”.

„Jan Haring een kloeckmoedig en stoutmoedit held” ja, ja, en dan zo’n naamgeving aan een bescheiden steegje!!

Hij haalde, tijdens de slag op de Zuiderzee, de Inquisitievlag van het admiraalschip van Bossu naar beneden, met bovenstaand gevolg.

We kunnen ons hier weer beroepen op een nummering uit 1903. Er stonden acht woningen, tenslotte maar een klein steegje, maar allen bewoond.

Weer een prachtige mengeling van beroepen, een weduwvrouw zijnde mevr. Basje-Baart en uiteraard zonder beroep. Een wijnkopersknecht, dat is weer iets anders, maar ook een houtkopersknecht klinkt niet slecht, dit was ene Dirk Verwey.

In 1912 komen we alleen zijn weduwe D. Verwey nog tegen, de houtzager was dus al overleden, zij hield het lang vol, in 1928 is zij nog paraat in de steeg. Zij was zeker gehecht aan haar straatje en de buurt. Op nr. 3 woonde Klaas Verwey, eveneens in de houtbranche, we kunnen wel aannemen dat hij de zoon is geweest van het echtpaar.

In de jaren 1912, 1920, 1928 en 1949 wisselde de bevolking nogal; we komen in die jaren slechts één visser tegen en wel Jan Veth (later ging hij naar de Zeedijk).

Verder waren er niet veel uitzonderlijke beroepen, of het zou G. Karssen moeten zijn. „Matroos bij de rijkswaterstaat”, later opzichter maar toen woonde hij allang elders.

In 1964 zijn er nog maar vier woningen bewoond; in 1987 nog twee, waaronder die van Kees Machielse, toch ook al een standvastige bewoner.

We besluiten met een foto van de onevenzijde, begin vijftiger jaren, met de bewoners: nr. 9: wed. Walter, nr. 11: C. v. d. Kooij; nr. 13: onbewoonbaar, evenals nr. 15 dan nr. 17: H. de Boer.

Deze laatste woont nu nog op het Grote Oost, en op de hoek van de Bottersteeg was de groentewinkel van C. van Kalken.

P.S. „Krappe kousen” er krap bij zitten, schraal in het geld. „Op de pof” poffen, die vrouw wil altijd maar poffen, dit is op credit halen.

Rectificatie vorig artikel, foto hondekar

Tinus Bult = Tinus **Buis**; Trijntje Sals = Trijntje **Sant**.

Paardensteeg 7 na Gerrit Korver — Meindert Out en daarna Willem Bervoet.

Hoorn in de verdrukking 1940-1945 (7)

C. Kerkmeijer-de Regt

23 Juni. Poll zit in de Weteringschans. Wij weten nog niet waarom hij gevangen genomen is. Er werd wel huiszoeking gedaan, maar vermoedelijk zullen ze wel niets bijzonders gevonden hebben.

26 Juni. Vandaag zijn ze ook begonnen met de beuken aan de ingang van de begraafplaats te dunnen. Twee beuken zijn geroid. De Noorderveemarkt en de hoek naar de Westersingel zien er afgrijselijk uit. De Deckungslöcher bij het station zijn een welkome speelplaats voor de jeugd. Die aan de kant van de Noorderstraat zijn al bijna weer dicht en ze blijven zo liggen ook.

29 Juni. Ook de tanks, waarop „Trinkwasser” staat, worden meegenomen. De witte stenen, waartussen ze ingemetseld stonden, gaan waarschijnlijk ook mee; de muurtjes worden tenminste afgebroken.

Het Witte Paard is leeg, het werd hevig schoongemaakt, maar mogelijk is het nog niet vrijgegeven. Een kennis van ons kocht een buitenband voor zijn fiets voor f 450,—.

1 Juli. Uit de lagere school in de Joh. Messchaertstraat worden ook de kribben, stoelen enz. gehaald. D. Saal, architect te Alkmaar, was eens langs zijn huis gelopen, dat al maanden geleden gevorderd was. De meubels vrijwel allemaal weg, de piano, haarden, tapijten, lampen, alles verdwenen. Hij vertelde het ons zelf, het is geen verzinsel.

5 Juli. Er worden weer huizen in beslag genomen, allemaal omgeving Joh. Messchaertstraat, nl. van Soeters, d.i. hoek Draafsingel-Kruitmolenstraat, dan een stuk of wat in de J. Pz. Coenstraat, van Steenblok en Raadsveld, die er net een maand in wonen. Hoek Draafsingel en J. Pz. Coenstraat. Naar we horen worden het Missiehuis en de RHBS voor lazaret gebruikt en de lieden moeten ook in huizen. Het huis van mr. Spandau aan de Draafsingel is vrijgegeven.

In de haven ligt n.b. de Portunus (van de rederij Fop Smit) uit Rotterdam, waarmee de havenvaarten gemaakt werden. Dit schip is door de Duitsers gevorderd en moet eventueel de gewonden van hier naar Kampen brengen.

7 Juli. Een hele emotie vanmorgen. Om ±8 uur werd er hevig gevlogen, er kwamen weer hele formaties machines over, zoals zo dikwijls. Mijn man en ik stonden in de tuin te kijken en plots zagen we een heel klein puntje vuur onder aan een machine, die net boven ons was. Daar brandde er een en al dadelijk schoten de vlammen er uit. Wij vlogen naar binnen en ik ging nog even kijken en zag als het ware een parapluie van brandende voorwerpen naar beneden komen. Angstig was het. De mensen op straat vlogen naar alle kanten en velen kropen in de gaten hier in het plantsoen. Even was het nog stil, toen een gierend geluid, daarna een rommelen als van donder. Dat zijn bommen, zeiden we. We hoorden nog wat geplof, maar niet erg en gingen toen op de straat kijken. Dikke rookwolken achter het station. Langzamerhand hoorden we wat er gebeurd was. Het is wonderbaarlijk goed afgelopen. De bommen kwamen in het begin van de Drieboomlaan en aan het eind van de Merenstraat neer. Het huis Drieboomlaan no. 39 is verwoest, dat er naast staat te waggelen. In no. 39 is de 32-jarige vrouw Kramer, geboren Deen, gedood. De man is gewond, het kind werd door ds. De Wijs, die er over woont, onder het puin vandaan gehaald; het heeft geen letsel. Van vele huizen zijn de ruiten stuk en er liggen hier en daar nog bommen, zodat de laan afgezet is.

Alle ramen zijn voorlopig dichtgemaakt met karton. Ook sloeg een bom door een huis midden aan de Drieboomlaan, geen brand en geen ontploffing. De mensen moesten er uit en de omwonenden mochten ook gedurende een paar dagen niet in hun huizen blijven. In de Merenstraat is een gat in de straat geslagen en daardoor zijn enige huizen in elkaar gezakt. Een motor en een deel van het vliegtuig kwamen neer aan de Geldeloozeweg, waar hij de scherpe bocht maakt; een gedeelte op een land achter de Tweeboomlaan en een staart lag in de tuin bij de heer Sleutel tussen het huis en de garage aan de Westersingel no. 6, het eerste huis aan de kant van het Weeltje. Het is een wonder, dat daar geen ongelukken gebeurd zijn, het stuk paste er om zo te zeggen precies tussen. Drie lijken zijn hier uitgehaald, die door de Duitsers met militaire eer gekist werden. Hier vlakbij, in het land achter Het Witte Paard, is een vliegenier te pletter gevallen; de parachute was niet opengegaan.

Wij zagen, toen we buiten kwamen, drie parachutes in de lucht hangen en een groot aantal brokstukken nog rond vliegen.

Deze drie parachutisten ben ik waarschijnlijk tegengekomen op het Keern, geëscorteerd door Duitse soldaten. Een er van had een verbonden hoofd, van een ander was het hemd met bloed bekleet. Toen ik later terugkwam waren ze net bij hotel Geel aangeland, ze moesten met zijn drieën achter in een open auto'tje, twee Duitsers voorin en daar gingen ze. Mijn man zag er op het Oost bij de Ortskommandantur aankomen, die werden daar per vrachtauto gebracht. Veel brokstukken zijn op het Keern en omgeving terechtgekomen, zonder ongelukken te veroorzaken. Bij Sleutel aan de Westersingel kwam ook nog een mitrailleur door het dak en belandde op de slaapkamer in het bed van meneer. Vele projectielen vielen in zee. Enige huizen aan de Westerdijk zijn ontruimd, omdat er bommen liggen. Vlakbij het gebouw van Kunst na Arbeid en bij de pompmachine.

In de Merenstraat

10 Juli. De gaten in het plantsoen voor het station zijn door het voortdurend spelen van de kinderen er in weer half dicht geraakt, sommige zelfs vrijwel helemaal. Vanmiddag om 3 uur moesten de mannelijke bewoners van de Noorderstraat aantreden met een schop en ze weer op de vereiste diepte van 1.25 m. brengen. Onze buurlieden Frens en ds. de Pree waren uit de stad, maar notaris Kerkhoven was dapper bezig.

11 Juli. Vanmorgen om 8 uur werd het graven hervat, ook Frens en ds. de Pree deden mee. Voor 12 uur was het klaar.

Vanmorgen is een bom tot ontploffing gebracht op de asbelt, waardoor alle ruiten aan het ABC sprongen.

Over de oorzaak van het vliegtuigongeluk op 7 Juli lopen de meningen uiteen. Een jager schijnt in botsing gekomen te zijn met een bommenwerper, waarna beiden in brand geraakten en omlaag storten. De lijken, die hier gevonden zijn, zijn op het kerkhof begraven. Er lagen een massa bloemen op, hetgeen verboden werd en de bewaker is verantwoordelijk gesteld; ze worden dus telkens weggehaald. Toen ze de eerste keer weggehaald waren, lagen er direct weer andere, vandaar het verantwoordelijk stellen van de bewaker.

14 Juli. Eergister is de heer Stuifbergen, RK onderwijzer, met vrouw en zoon gevangen genomen. Het was om een andere zoon te doen, die voor de organisatie werkt, maar die was al gevlogen. Er is er trouwens één van de organisatie gepakt en de anderen zijn er toen allemaal vandoor gegaan. (Met de organisatie werd bedoeld de lieden, die voor onderduikers zorgen.)

Donderdagavond werd de heer C. Kroon met zijn jongste zoon gevangen genomen door de landwacht en meegenomen naar het burgemeestershuis. Hij heeft daar de gang moeten dweilen en aardappelen moeten schillen. Vrijdag, dus gister om 5 uur, waren ze weer vrij. De oudste zoon is nl. ondergedoken. De jongste, die ook gepakt werd, moet nu naar Texel, zoals zoveel oudere en jongere lieden uit de stad. Dat duurt een maand en dan moeten weer anderen. Poll is weg van de Weteringschans, zijn vrouw weet niet waar hij is; ze ging vragen aan de Euterpestraat, maar daar zeggen ze niets.

20 Juli. Een paar nachten werd er weer gevlogen, gelukkig niet vlak boven de stad.

Poll is naar Haaren overgebracht.

27 Juli. Vanmorgen stonden 2 landwachten bij de Hulk, ze hielden een auto aan die stopte en de landwachters werden pardoes neergeschoten; één dood, de ander gewond. Van de daders geen spoor. De landwacht is erg actief aan de trein; er staan er 6 of 8 op het Stationsplein en houden iedereen, die pakken heeft, aan. Het gesleep met fruit heeft ook weer een grote omvang aangenomen. Er zijn natuurlijk veel zwarte handelaars bij. De lieden die aangehouden worden gaan dan in optocht geëscorteerd door de landwacht naar de Roo-desteen, waar het fruit binnen gebracht wordt in het bur-ge-meestershuis.

29 Juli. Gisteravond werden verscheidene mensen gewaar-schuwd, dat er 's nachts 30 mannen opgepakt zouden worden, waarvan er 5 doodgeschoten zouden worden.

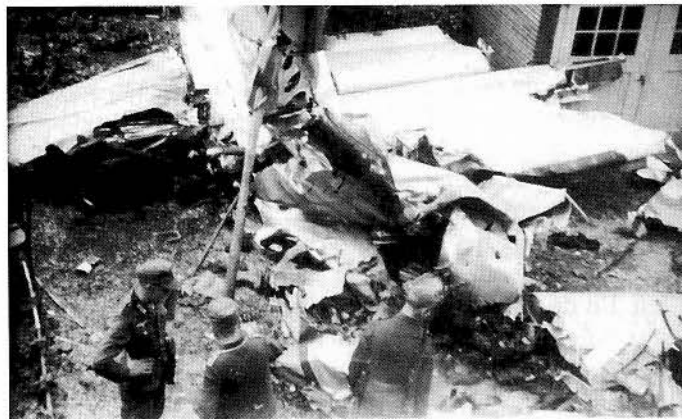
Enigen werden spoedig door een politie-agent gewaar-schuwd en een dokter, die ik ken door een marechaussee. Er is gelukkig niets gebeurd.

31 Juli. Dezer dagen is er een huiszoeking geweest bij ds. Boers aan het Oost; hij werd er van verdacht 5 Italianen ver-borgen te houden. Hij zelf was niet thuis en ze keken zeer oppervlakkig; het waren de Feldgendarmerie en een Hoorn-se agent. De volgende morgen moest ds. Boers bij de Feld-gendarmerie komen en hij zei, jullie gelooft het toch zelf niet, dan had je wel beter gezocht en mij opgewacht; nu had hij alle tijd gehad om er vandoor te gaan. Dezelfde dag gin-gen ze huiszoeking doen bij de heer P. Meijer op de Koren-markt, directeur van de Hoornsche Bank, die er van ver-dacht werd uitrustingsstukken en papieren van die Italianen verborgen te houden! Ook zonder resultaat. Er zijn dus Itali-anen voortvluchtig, die burgerpakken hebben.

Mevrouw Poll heeft haar man in Haaren bezocht; ze ging om de huissleutel vragen en ze mocht hem wel even spreken, als ze maar niet vroeg waarom hij gevangen genomen was. Hij zag er goed uit en had een goede dag, zij was er; hij had haar

mogen schrijven. Hij was naar buiten geweest en hij had er twee bij zich in de cel gekregen, een vliegerofficier en een ambtenaar. Er was natuurlijk een Duitser bij tegenwoordig, die heel aardig was. Poll heeft het daar goed, zei hij; op de Weteringschans was het vreselijk.

16 Augustus. Vanmorgen trokken ontzettend veel vliegtui- gen over, zeker wel duizend. Om kwart over elf werd bij Westwoud de trein Enkhuizen-Hoorn beschoten, gelukkig geen ongelukken; reizigers en personeel waren er bijtijds uit. De locomotief was doorzeefd, totaal stuk. Pas om een uur of twee werd de trein naar Hoorn opgetrokken en dat met die volte van alle fruithandelaars, voornamelijk zwarte hande-laars. Het is trouwens merkwaardig zoveel als er, ondanks het veelvuldig geschiet op treinen, gereisd wordt.

Westersingel no. 6 (zie 7 juli).

Er komt een jong leraresje, mej. Advocaat, voor scheikunde aan de RHBS, die dus hier een onderdak moet hebben. Ze heeft overal gelopen en eindelijk, verleden Zaterdag, was er iets vrij, nl. bij mevrouw Wolthuis; haar man, ambtenaar bij de Waterstaat, is ondergedoken. Zoals ik al eerder boekstaaf-de, krijgen de vrouwen van ondergedokenen, gezinnen op hun dak als er een onderdak nodig is. Zij had ook bericht, dat ze zonodig een gezin kreeg. Ze had ze Zaterdag direct aangenomen, omdat ze vreesde, dat het niet mocht en om-dat ze niets van de lerares afwist. Mijn man ging Maandag op het Stadhuis informeren, daar zei men, laat dat meisje zich direct in laten schrijven in Hoorn, dan heeft ze recht van spreken, ze moet hier wonen. Ik ging met dit bericht naar mevrouw Wolthuis, die me vertelde dat ze haar aange-nomen had en n.b. 's morgens bericht kreeg, dat ze een vrouw met kinderen bij haar in kreeg. Ze ging direct naar het politiebureau, de administrateur belde iemand op, die dat op het Stadhuis allemaal bedisselt en heeft net zo lang gepraat tot hij het huis vrij kreeg en mevrouw Wolthuis de lerares kon nemen.

Vrijwel iedere avond laat, tussen elf en twaalf uur, horen we tegenwoordig vliegtuigen gaan, maar gelukkig niet boven de stad, noordwestelijk, dus blijkbaar langs de kust.

22 Augustus. De melkboer J. Bartels zei op straat tegen iemand: het gaat goed, hè. Dit hoorde iemand en nu moet Bartels een maand naar Texel; ook Potter, het hoofd van de christelijke lagere school, daarmee is iets dergelijks gebeurd.

26 Augustus. Vannacht zijn Keet, Haring (beiden van het Kleine Noord), Schneiders van de Veemarkt en Kaldenbach de klompenhandelaar van het Kleine Noord, die op de Roo-desteen woont, gevangen genomen. Ik hoor, achteraf, dat Keet en Kaldenbach niet thuis waren; Schneiders en Haring zitten in het politiebureau. Ze zijn dezelfde avond weer vrij-gelaten. Men zegt, dat ze onvoorzichtig in de trein gepraat hebben. Er is bij meer mensen huiszoeking geweest, het wa-ren Duitsers met Hoornse politie.

Kent u Hoorn ook zo?

Merkwaardigheden en minder bekende aspecten van het historische Hoorn.

„Toch wel even zoeken”, schrijft de heer R. Mantel, „met behulp van mijn vrouw”. Die kende het huisje op het Visserseiland (foto 2) van de vorige prijsvraag omdat zij daar vroeger in de buurt had gewoond.

De oplossingen:

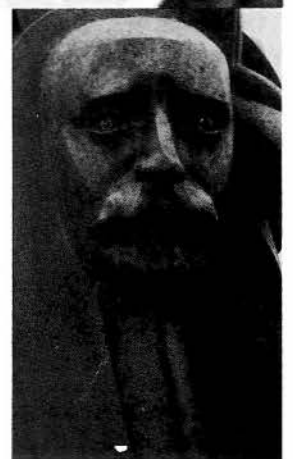
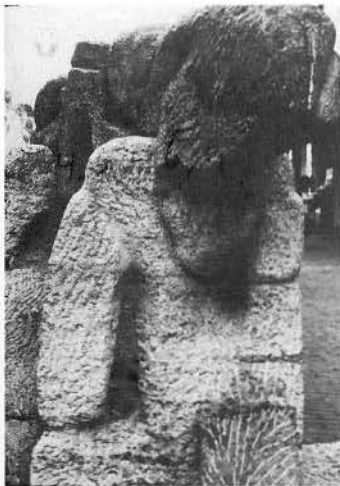
1. Putdeksel tegenover Nieuwendam 23, recht tegenover de Foreestensteeg.
2. B. van Tartwijk schrijft: „Is het pand behorend bij hout-handel Zijp op het Visserseiland. Als klein jochie moest je goed uitkijken „dat die kerel je niet zag”, zo heette dat toen, als je via het land van Groot, waarop paarden liepen, naar de gammele vuurtoren ging. Uiteraard was dat verboden en daardoor juist des te avontuurlijker. Die paarden liepen, meen ik, voor de wagens van Van Gend en Loos. Daar kon je zo mooi achter zwieren als je het dekzeil van de wagen te pakken kreeg. Duizend keer werd je gewaarschuwd dat dat zeer gevaarlijk was. Maar of dat ook zo was? Ach, in die tijd stonden er misschien vijf auto's op het Achterom en misschien vier op het Grote Noord. Er was ruimte zat voor spel en kwajongensstrekken”. R. Mantel vertelt: „Dit landelijk gelegen huisje staat meer ingesloten dan de foto doet vermoeden. Het staat namelijk op het terrein van houthandel Zijp: Visserseiland nr. 1”.
3. Twee grafzerken, nu liggend aan de noordkant van de Grote Kerk. Opschrift resp. „Hier rusten Christian Jan van de Blocquery 23-12-1828 en Maria Jacoba de Vicq

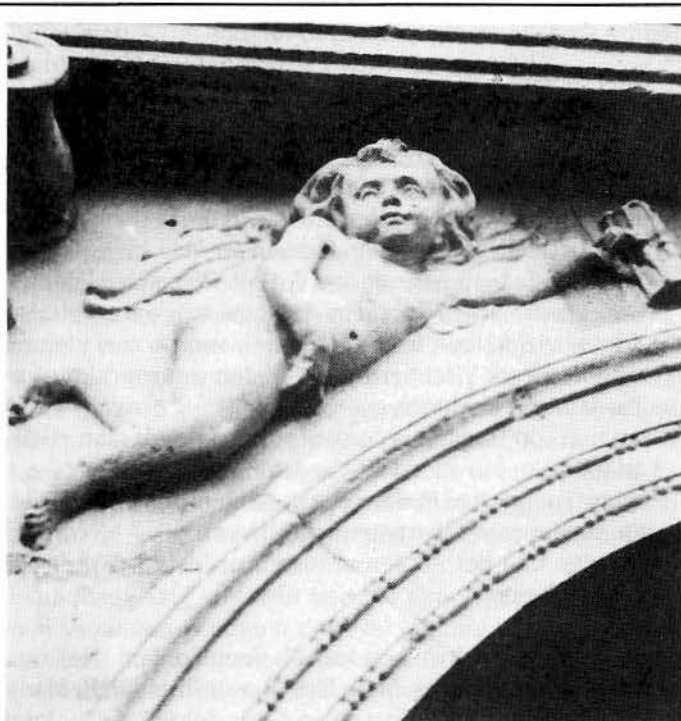
23-5-1824”, en: „Maria Helena Dollee - overleden 23 Juli 1794 en Geertje de Graaff overleden 11 Dec. 1824”. K. Semeijn bericht; „De twee grafzerken werden in 1971 ontdekt door de toen negenjarige Wil Jol. Waarschijnlijk zijn ze verplaatst in 1878 wegens de bouw van onze huidige kerk; ze vielen toen buiten de muren van de veel kleinere, nieuwe kerk”. Het betreft hier lieden van voorname en rijke families in Hoorn.

4. Gaslamp op ingang voormalige gasfabriek aan Geritsland.
5. Ingang voormalige Parkhotel aan Achterom; nu domicilie van de Hoornse biljartvereniging Hoorn.
6. Pakhuisje aan het Achterom tussen nrs. 24-18. Wordt nu gerestaureerd.

Goede inzendingen kwamen van: K. Semeijn, fam. Hellingman, mevr. Pitstra-Basjes, M. C. Mes, B. van Tartwijk, R. Mantel, Jaques Wester, fam. Lampe en Chris Schrickx. De dobbelstenen wierpen het getal 2 dat was toebedeeld aan de fam. Lampe die eerstdaags de boekenbon zal ontvangen. U hebt weer een vertrouwd rijtje namen van Oud-Hoornkenners gelezen. Om ook anderen eens aan het werk te zetten: een beeldhouwwerk-speurtocht.

1. Waar staat dit kunstwerk dat een voorwereldlijk monster schijnt voor te stellen?
2. Deze heer heeft krachtige spierballen gekregen door al dat torsen. Zo'n type heeft zelfs een officiële bouwkunstige benaming. Waar zien wij deze krachtpatser?

3. Een prettig geschapen dame mag natuurlijk niet ontbreken. Ooit stond zij op een Hoornse poort, vruchtbaarheid symboliserend. Waar is zij nu aan te treffen voor liefhebbers van menselijke en natuurstenen schoonheid? Zij werd al eerder afgebeeld in dit blad!
4. Hier zwijgt de man die ooit heel Europa verbaasde door zijn talent. Een van Hoornse beroemde ingezetenen. Wie en waar?
5. Een bekoorlijk engeltje van onduidelijk geslacht door die ene hand. In de ander houdt hij/zij/het een zandloper die ons wijst op de vergankelijkheid van het aards bestaan. Waar?

In de bijbel staat: Zoekt en gij zult vinden. Om de aantrekkelijkheid van het inzenden van uw oplossing nog te vergroten wordt niet alleen een boekenbon, maar ook een exemplaar van het boek van Piet Boon en Henk Saaltink **Van stad tot streek, De geschiedenis van vier Westfriese ziekenhuizen**; Hoorn, 1986, als prijs uitgelooft.

Niet de volgorde van inzending bepaalt de prijswinna(a)r(es) maar de versleten rakende doch strikt onpartijdige dobbelstenen.

Inzendingen naar: J. M. Baltus, Grote Oost 98-100 (schriftelijk).

Index 1987

Stadsgeschiedenis

G. Dijkman-Hofman: verslag woning Gelderse Steeg	33, 51
M. Havermans-Dikstaal: De Maatschappij van de Moederlijke Weldadigheid te Hoorn	118
E. E. Hemmer: Mensen van toen	48
L. Hoogeveen: Straatnaamgeving in de gemeente Hoorn 1912-1950 en 1950-1965 + straatnamenlijst	73, 110
C. Kerkmeijer-de Regt: Hoorn in de verdrukking	29, 62, 98, 129
R. de Knegt: De Jachthavens van Hoorn	38, 89, 104
C. Koppers: Hoornse straatnamen (Joh. Messchaert)	17
P. Peetoom/FU: Waar komt de naam Schoolsteeg vandaan?	14
P. Peetoom: Waar woonde schipper Bontekoe?	55
F. Rumphorst: Hoorn ontmanteld	55
H. W. Saaltink: Het revolutiejaar 1787	41, 79, 121
H. W. Saaltink: Archeologisch onderzoek aan het Grote Noord (C&A)	49
H. W. Saaltink: Verslag werkgroep 1806	67
H. W. Saaltink: Men vraagt ons	20, 56, 85, 106
D. Stet: Het Westfries Museum als monument	82
F. Uiterwijk: Bij een gevelsteen	87
F. Uiterwijk: Het Centraal Veerhuis	51
W. Vingerhoed: De restauratie van de Noorderkerk	25
G. v. d. Zel: Teksten op Hoornse prentbriefkaarten	45
G. v. d. Zel: Handel en wandel op en om de Italiaanse Zeedijk	76, 127

Oproepen

O. Havermans: Oproep Hoornse fotografen	117
H. van Lunteren: Oproep lokale Radio Hoorn	72, 117
T. Kahlman: Hoorn en de VOC etsen	97

Stadsbeeld

J. M. Baltus: Stadsbeeld, restauratie, wijzigingen, verval	6, 58, 92, 125
J. M. Baltus: Kent u Hoorn ook zo?	10, 36, 87, 131

Redactie

F. Uiterwijk: Oud Hoorn informeert over de Swansmolen	9
Bezorging kwartaalblad	13
Oude nummers van „Oud Hoorn”	13
Inbinden jaargangen kwartaalblad	38

Vereniging

J. M. Baltus: Bestuursmededelingen	3, 35, 103
A. de Graaf: De Rondwandelingen in 1987	117
W. L. van der Waal: Jaarcijfers 1986 van de vereniging „Oud Hoorn”	12
W. L. van der Waal: Gewijzigde balans	38
A. G. F. van Weel: Jaarverslag 1986 van de vereniging „Oud Hoorn”	3
A. G. F. van Weel: Verslag ledenvergadering 22 november 1986	24

Andere instellingen

A. de Graaf: Activiteiten 1987 van de Kerkmeijer-de Regt Stichting	116
--	-----

Recensies

J. L. N. Dijkstra: „Ach lieve tijd”	16
J. L. N. Dijkstra: „Hart van Hoorn” (herinneringen van J. M. Ridderikhoff)	50
R. de Knegt: Carbasius en Carstijns Capellerij	32
H. W. Saaltink: Genealogie Sweering	91